

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน
ของชาวอำเภอkamalasai จังหวัดกาฬสินธุ์

A study of the local wisdom on conservation Issues
community Forests in Amphoe Kamalasai Changwat Kalasin.

โดย

นายไฉ้อ่อน มาลา

นางพรทิพย์ มาลา

สนับสนุนทุนวิจัยโดย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

คำนำ

รายงานการวิจัย “เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาวิจัยภาคสนาม ศึกษากรณีของชาวบ้านในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อต้องการทราบถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าชุมชน ศึกษาปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาคการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะ ได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและการแนะนำด้วยดีจากท่าน ร.ศ.ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ศาสตราจารย์ชลิต ไกรครรชิต ม.ล.ทวีปัญญา เกษมศักดิ์ ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนา และคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมอีสาน ในการนำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัยที่สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ขอกราบขอบพระคุณคณะบุคคลและหน่วยงาน ดังกล่าวเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทั้งสามท่าน ประกอบด้วย อาจารย์ถนอมนิพนธ์ เกษมธนา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กำเน่งงานการประถมศึกษาอำเภอกมลาไสย อาจารย์ณรงค์ลักษณ์ ขุนทวี อาจารย์ 3 ระดับ 8 โรงเรียนฟ้าแดดสูงยางวิทยา อาจารย์พลินพิศ เจริญไชย อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนพิพัฒน์ราษฎร์บำรุง ที่กรุณาตรวจสอบและประเมินเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณ คุณพรทิพย์ มาลา ที่ช่วยเหลือผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอขอบขอบคุณหน่วยงานราชการต่าง ๆ ของกรมปกครองท้องถิ่นในอำเภอกมลาไสยที่ได้ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณ คุณแคโรลีน จัดส์ อาสาสมัครชาวอเมริกัน รุ่น 113 ที่กรุณาตรวจสอบบทความในครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณท่านผู้รู้ทั้ง 16 ท่าน รวมถึงกลุ่มตัวอย่างทั้ง 128 ท่าน ที่กรุณาให้ความรู้เป็นภูมิปัญญาที่ขอบูชาไว้เพื่อให้เยาวชน ชาวอำเภอกมลาไสย ได้ตระหนักและร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้เพื่อคนรุ่นต่อไป

ผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
- ความเป็นมาและความสำคัญ	1
- วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
- ขอบเขตการวิจัย	3
- วิธีดำเนินการ	5
- นิยามศัพท์เฉพาะ	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	9
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน	13
- เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอำเภอกมลาไสย	19
บทที่ 3 ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน	26
- ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา	28
- ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไผ่	30
- ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าวัดป่า	32
บทที่ 4 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	34
- ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา	36

เรื่อง	หน้า
- ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้า	40
- ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่า	44
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	48
- สรุปผล	49
- อภิปรายผล	57
- ข้อเสนอแนะ	61
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ผู้รู้	69
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง	72
ภาคผนวก ค ราชนามผู้รู้ผู้ให้สัมภาษณ์	78
ภาคผนวก ง หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญประเมินและตรวจสอบเครื่องมือ	82
ภาคผนวก จ ภาพประกอบ	86

บทคัดย่อ

ป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรอันมีค่ายิ่งสำหรับชีวิตมนุษย์ แต่ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่ายังคงมีอยู่ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ชาวบ้านในภาคอีสาน แม้จะมีการตัดไม้ทำลายป่า แต่ยังมีป่าชุมชนที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ไว้ได้ดีโดยอาศัยความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี พิธีกรรม ความศรัทธาในตัวผู้นำ รวมถึงการจัดตั้งองค์กรชุมชนในรูปของคณะกรรมการมีหน้าที่อนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน รวมถึงศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย พื้นที่ที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นป่าชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากร คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 899 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 คน ที่ได้จากการสุ่มจากประชากรจำนวน 899 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และผู้รู้ในชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงจำนวน 16 คน โดยสุ่มจากประชากรตำบลละ 2 คน

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม โดยเข้าร่วมกับชุมชนในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนจากท่านผู้รู้โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อนำไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพิจารณาและประเมินค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เมื่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านพิจารณาและประเมินค่าเสร็จแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน เพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา

การอนุรักษ์ป่าชุมชนของภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าว เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จ นำมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปรผลตามระดับความคิดเห็นของภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปเป็น 2 ประเด็น คือ 1. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรชุมชนในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่ช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชน ครูต้องเป็นผู้นำให้นักเรียนรู้จักความสำคัญของต้นไม้ การปักเขตแดนพื้นที่ป่าให้ชัดเจน การประกอบพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา การทอดผ้าป่าต้นไม้ การเขียนป้ายติดตามต้นไม้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีระดับความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก 2. ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อที่มีต่อผีปู่ตาผีบรรพบุรุษ ความศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน หลังองค์กรชุมชน นับเป็นภูมิปัญญาที่มีส่วนช่วยให้มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่มีระดับความความเห็นด้วยในระดับมากเช่นกัน

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหากล่าวการอนุรักษ์ป่าชุมชน พบว่า ปัญหาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนของชาวบ้าน ปัญหาป่าชุมชนไม่มีเขตแดนที่ชัดเจน ปัญหาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ปัญหาคนรุ่นใหม่ขาดความเชื่อในเรื่องผีปู่ตาผีบรรพบุรุษ และขาดความศรัทธาต่อตัวผู้นำชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการปักเขตแดนพื้นที่ป่าชุมชนให้ชัดเจน การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนทุก ๆ หมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าชุมชนตั้งแต่ 35 ไร่ขึ้นไป ครูควรสอนให้นักเรียนรู้จักคุณค่าของป่าชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้คนรุ่นใหม่ให้มีความเชื่อในเรื่องผีปู่ตาผีบรรพบุรุษ และสร้างความศรัทธาต่อผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน

Abstract

The forest is a valuable natural resource for human life. The present deterioration of this natural resource impacts the environment and ecosystem. Although the villagers in the northeast of Thailand were deteriorating the forests, they are co-ordinated themselves to conserve community forests by local wisdom of beliefs, spirits, ancestors and faith in the leadership. There are many community organizations for community forestry conservation in Amphur Kamalasai Changwat Kalasin.

The aim of this research was to study the local wisdom, problems, and problem solving of community forestry conservation for villagers in Amphur Kamalasai Changwat Kalasin.

This research was the qualitative method by using descriptive analysis. The researcher and assistant researcher collected information by using participant observation and non-participant observation for the field study. The research studied local wisdom about community forest conservation by interviewing 16 key informants whose ages are each over 60 years from 8 tambon in Amphur Kamalasai. Then, the researcher combined this information and local wisdom to make a structure interview. Next, the researcher took the structure interview to 3 experts to evaluate the content validity, construct validity and make suggestions. Then, the improved structure interview allowed the experts. The researcher and assistant researcher used the structure interview to try out, and collected information from the 128 samples that satisfied random sampling. Analysis of the information used arithmetic mean and standard deviation measures of central tendency and variability explained the research results by descriptive analysis showed problems and obstacles, problem solving in conservation, and the local wisdom on conservation issues for community forests in Amphur Kamalasai Changwat Kalasin.

The research result found that the local wisdom on conservation of community forests in Amphur Kamalasai Changwat Kalasin could be classified into 2 types. The first type involved tangible local wisdom, such as the belief that conservation of community forests depends on the power of social organization as the principle set up by the community members, which was agreed with the most. The other type was intangible local wisdom such as traditional beliefs in spirits and ancestors. Buddhism as a major mechanism for conservation of community forest resources was popular belief too. Tangible problems and obstacles in conservation that were found do not distinguish clearly between community forest areas and Villager areas. Also intangible problems found that the youth of the village had less beliefs in spirits and ancestors.

To solve the problems of tangible conservation and local wisdom, the government should be clear about this problems of the deterioration of Determination of community forest areas, and support the social organization in the conservation of community forest resources.

To solve the problems of tangible conservation and local wisdom. The youth in the village should be taught about community forestry conservation And beliefs on the local traditional spirits, and Faith in the leadership by the parents and the teachers.

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัย

ป่าดิบของเขตร้อนถือเป็นปอดของโลกมีความสำคัญต่อมนุษย์คือเป็นแหล่งอาหาร แหล่งออกซิเจน และแหล่งน้ำ นอกจากนี้ป่ายังช่วยป้องกันวาคภัยและอุทกภัยอีกด้วย เป็นเวลานานมาแล้วมนุษย์สร้างที่พักอาศัย อาหาร และผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในป่า ในปัจจุบันนี้มนุษย์ก็ยังคงอาศัยทรัพยากรจากป่า เช่นกัน หากปราศจากป่าปริมาณออกซิเจน และน้ำจะลดลงเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (อุษณีย์ วัฒนพันธ์. 2543 : 9)

วิถีชีวิตของคนอีสานผูกพันกับป่ามาโดยตลอด แต่ภายหลังจากนโยบายของรัฐในการให้สัมปทานป่าไม้ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทั้งการสร้างเขื่อน ถนน ไฟฟ้า และการปลูกพืชพาณิชย์พืชเป็นสินค้าส่งออกต่างประเทศ การแสวงหาพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชพาณิชย์ตามกระแสของการพัฒนาทำให้พื้นที่ป่าที่มีอยู่ลดลงอย่างรวดเร็ว (ผการัตน์ รัฐเขตต์. 2538 : 3) จากการบุกรุกทำลายป่า มีผลทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์สูญเสียน้ำใต้ดิน แห้งแล้ง น้ำท่วม และน้ำเสียดินมากเกินไปมีการกัดเซาะแนวโน้มนำการทำลายป่าจนถึงปี พ.ศ.2543 พื้นที่ป่าไม้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะลดลงร้อยละ 0.6 ต่อปี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยา โดยเฉพาะป่าไม้ที่ดิน แหล่งน้ำเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ (ฉลากชาย รมิตานนท์. 2528 : 43) ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 ซึ่งกำหนดเป้าหมายว่าจะต้องมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 40 % ของพื้นที่ประเทศไทย (วินัย ทรัพย์รุ่งเรือง. 2534 : 2)

แต่ชาวบ้านภาคอีสานแม้ได้หักล้างดวงป่าเพื่อเพาะปลูกจำนวนมากแล้วก็ตาม ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังยึดมั่นประเพณีดั้งเดิม และกฎเกณฑ์ของสังคมที่เคารพในธรรมชาติ

ไม่ใช่บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกินโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแบ่งพื้นที่สำหรับตั้งบ้านเรือน พื้นที่ป่าของวัดป่า พื้นที่คอนปู้ตา และพื้นที่ป่าช้าของหมู่บ้าน เพื่อการอนุรักษ์ป่า และชุมชนได้อาศัยประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าเหล่านั้น ป่าเป็นแหล่งอาหาร แหล่งใช้สอยทำฟืน สร้างกอกสัตว์ สร้างบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร และเป็นแหล่งเก็บสมุนไพร เป็นต้น (อนันต์ ลิขิตประเสริฐ. 2535 : 1)

ป่าชุมชนในภาคอีสานที่ยังมีการอนุรักษ์ไว้ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยระบอบความเชื่อเรื่องผี พุทธศาสนา พลังขององค์กรทางสังคมเป็นหลักในการจัดการ และมีกฎระเบียบที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เช่น ถ้าใครตัดต้นไม้ในเขตป่าคอนปู้ตาจะมีอันเป็นไป และหมู่บ้านได้ออกกฎเกณฑ์เพิ่มเติม ใครตัดต้นไม้จะถูกปรับคันละ 500 บาท ซึ่งกฎดังกล่าวจะเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้านนั้น (วีระ ภาคอุทัย. 2535 : ข 1-2) ปัจจุบันป่าชุมชนภาคอีสานกำลังลดลงทั้งขนาดของพื้นที่และความอุดมสมบูรณ์ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างจารีตประเพณีอีสาน โดยสมาชิกในชุมชนจะต้องร่วมกันเป็นเจ้าของเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตอย่างประหยัด คอบขุแต่ไม่ให้สมาชิกในชุมชนและนอกชุมชนเข้าไปไร่อย่างฟุ่มเฟือยจนเป็นการทำลายป่า (วิจิษฐ์ รัตนวรรณี 2541 : 2) สภาพป่าชุมชนในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าชุมชนที่เป็นป่าช้า ป่าคอนปู้ตา และป่าวัดป่า

อำเภอกมลาไสยในอดีตถือว่าเกินพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ แต่ในปัจจุบันป่าไม้ได้ลดปริมาณลง เนื่องมาจากการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการเพาะปลูก ความเจริญทางด้านคมนาคม การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ เป็นต้น สำหรับป่าไม้ที่เหลืออยู่ในเขตอำเภอกมลาไสยปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการอนุรักษ์ป่าไว้โดยภูมิปัญญาชาวบ้านและองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน โดยอาศัยความเชื่อในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ ข้อห้ามหรือจะดำ ตลอดจนกฎของชาวบ้านที่เป็นพลังองค์กรชุมชนด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าวทำให้ป่าชุมชนในเขตอำเภอกมลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์คงเหลืออยู่ และอนุรักษ์ไว้ได้ดีกว่าอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนพร้อมทั้งปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้จากการสุ่มจากประชากร 8 ตำบล โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ตามลำดับ ดังนี้

2.3.1 สุ่มหมู่บ้านจาก 8 ตำบล ตำบลละ 2 หมู่บ้าน ได้ 16 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 899 คน

2.3.2 จำแนกประชากรแต่ละหมู่บ้านตาม 2.3.1 ออกเป็นเพศชายและเพศหญิง (ดังตารางที่ 1)

2.3.3 สุ่มกลุ่มตัวอย่างมาจากข้อ 2.3.2 ทุกหมู่บ้าน โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านละ 8 คน รวมตำบลละ 16 คน (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ตำบล	หมู่ที่	อำเภออมลาคาไสย			กลุ่มตัวอย่าง
		ประชากร			
		ชาย	หญิง	รวม	
1. กมลาคาไสย	2,3	54	64	118	16
2. ดงถึง	1,2	59	75	134	16
3. เจ้าท่า	1,4	39	50	89	16
4. รัญญา	5,15	56	54	110	16
5. หลักเมือง	6,7	51	66	117	16
6. โพนงาม	3,7	17	63	110	16
7. โคกสมบูรณ	6,10	35	49	84	16
8. หนองแปน	6,	63	74	137	16
รวม	16	404	495	899	128

วิธีดำเนินการ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการดังนี้

1. รวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านและเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 1.2 สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.3 สำนักงานป่าไม้อำเภอภูกามยาว
- 1.4 ที่ว่าการอำเภอภูกามยาว
- 1.5 สำนักงานที่ดินอำเภอภูกามยาว
- 1.6 สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลในเขตอำเภอภูกามยาว

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 2.1 การสังเกต (Observation) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
- 2.2 การสัมภาษณ์ (Interviews) ใช้การสัมภาษณ์ 2 วิธีดังนี้
  - 2.2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้นำชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนจำนวน 8 คน
  - 2.2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interviews) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์
2. สมุดจดไดโนติก
3. กล้องถ่ายภาพ
- 4.

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. วิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมตาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมตาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ชั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

มีขั้นตอนการนำเสนอ ดังนี้

1. นำเสนอผลการศึกษาวินิจฉัยชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน
2. นำเสนอผลการศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วิธีการ ความรู้ที่สะสม และถ่ายทอดกันมาระหว่างชาวบ้านด้วยกัน หรือบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งถึงรุ่นต่อ ๆ มา ทั้งที่เป็นวัตถุ ความรู้ ความสามารถ และความเชื่อ ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 หมายถึง ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ป่าคอนปู้ตา ป่าช้า ป่าวัดป่า

ประเภทที่ 2 หมายถึง ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความมีจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชน ความใส่ใจของพระสงฆ์ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม บุคลิกภาพ แนวทางในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งสร้างความสงบสุขให้กับชีวิตของคนในชุมชน

ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่จัดแบ่งไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนที่ชุมชนได้กำหนดไว้ มี ป่าคอนปู้ตา ป่าวัดป่า และป่าช้า

การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาด โดยให้เสียหายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด และป่าไม้มีโอกาสเจริญงอกงาม

ปัญหาในการอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ป่าไม้

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า หมายถึง การใช้ความรู้ ความเชื่อ พิธีกรรม หรือกฎระเบียบ ซ้ำบังคับในการรักษาป่าไม่ให้ ถูกทำลาย

ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด พิธีกรรม การจัดการที่ถูกต้องและสภาพที่เหลื่อมอยู่จากการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม หมายถึง ความเชื่อ ความศรัทธา ความเข้มแข็งของผู้นำ ความเอาใจใส่ของชุมชน และการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

คนรุ่นใหม่ หมายถึง เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12 - 20 ปี

พลังองค์กรชุมชน หมายถึง แรงกดดันทางสังคมหรือทางจิตใจ เช่น การยอมรับ การไม่ยอมรับ การคบหาสมาคมด้วยหรือการไม่คบหาสมาคมด้วย การถูกกีดกันทางสังคม และจิตใจ ต่อบุคคลในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ

องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มกันของประชาชนในชุมชนในรูปของ คณะกรรมการที่มีการร่วมมือกันในการดำเนินการของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการตั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร และบริหารงานกัน ในรูปของคณะกรรมการ

ป่าคอนปูน หมายถึง ที่สาธารณประโยชน์ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงมีต้นไม้หนาแน่น อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน เป็นที่ตั้งของศาลป่าซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของหมู่บ้าน ชาวบ้าน เชื่อกันว่าเป็นผู้ดูแลลูกหลานชาวบ้านไม่ให้ได้รับความเดือดร้อน ปกป้องรักษาหมู่บ้าน

ป่าช้า หมายถึง ป่าที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านที่ใช้ทำพิธีฌาปนกิจศพ ส่วนมากเป็นที่ราบสูงอยู่ห่างจากหมู่บ้าน ปัจจุบันไม่ค่อยใช้ทำพิธีดังกล่าวเพราะมีการสร้าง เมรุเผาศพกันเป็นส่วนมาก นอกจากศพที่ตายโหงใช้พิธีฝัง

ป่าวัดป่า หมายถึง ป่าที่เป็นที่ตั้งของวัดป่าหรือเคยเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ และเป็น ที่สาธารณประโยชน์ หรือเป็นที่ธรณีสงฆ์

ชะง้า หมายถึง ผู้ที่เป็นตัวแทนชาวบ้านในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการติดต่อระหว่าง ชาวบ้านกับผีหรือวิญญาณ บางท้องถิ่นเรียกว่า ช้าง หรือ เฒ่าช้าง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของของภูมิปัญญาชาวบ้าน การอนุรักษ์ป่าชุมชน ศึกษาข้อมูลของ ป่าไม้ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. เอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 145) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่า หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ของชาวบ้านและยังกล่าวถึงภูมิปัญญาว่ามี 2 ประเภท คือ 1) ลักษณะ ที่เป็นนามธรรมเป็น โลกทัศน์ จีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน 2) ลักษณะที่เป็น รูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่น ๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม ทัศนคติ พิธี ธรรมเนียม
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งสัมผัสไม่ได้

ทั้งหลาย

ชัช บุญโอบก (2531 : 40) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึงความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรอบรู้สะสม ความหมายของ

ภูมิปัญญาในที่นี้จะมีลักษณะเป็นวิวัฒนาการไม่มีหยุดนิ่ง แต่จะมีศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ ๆ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 1) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญา ไว้ว่า เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสังคมขนาดใหญ่พอสมควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานขนาดหนึ่ง ย่อมจะต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่ง ปรากฏว่ามีภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านี้นอกจากจะแสดงความเป็นไทยที่เป็นมาในประวัติศาสตร์อีกด้วย โดยเฉพาะนับถึงช่วงที่วัฒนธรรมตะวันตกเริ่มไหลบ่าเข้าสู่ประเทศไทยอย่างหนักในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ภูมิปัญญาอาจเป็นความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม คุณค่า หรือบรรทัดฐานทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน นอกจากนั้นยังเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของทุกหน่วยสังคม ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านครอบครัว ภูมิปัญญาด้านการศึกษา ภูมิปัญญาด้านศาสนา ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาด้านการเมืองการปกครอง ภูมิปัญญาด้านนันทนาการและศิลปะ ภูมิปัญญาด้านภาษาและการสื่อสาร ภูมิปัญญาด้านการคมนาคมขนส่ง ภูมิปัญญาด้านอนามัยและสาธารณสุข และภูมิปัญญาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงภูมิปัญญาว่ามี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุและการกระทำทั้งหลาย
2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขให้กับชีวิตมนุษย์

ประเวศ วสี (2534 : 40-41) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาว่า คนเหล่าใดที่ดำรงความเป็นกลุ่ม หรือชนชาติหรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่ม หรือของชนชาติ หรือของประเทศอันเรียกรวมกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และลักษณะที่สำคัญบางประการของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือ

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่น
2. มีการเชื่อมโยง หรือบูรณาการสูง
3. มีความเคารพผู้อาวุโส

ประเวศ วสี (2534 : 21) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญามีลักษณะเป็นกระบวนการที่สะสมเป็นระยะเวลายาวนานว่าทำอะไร ประชาชนจึงมีชีวิตอยู่ได้โดยสอดคล้องกับธรรมชาติ นั้นทำให้แต่ละท้องถิ่นแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน คนที่อยู่ทั่วโลก ภาษา ชาติทะเล หรือคนในเขตร้อน เขตหนาว ภูมิปัญญาจะไม่เหมือนกัน เขามีภูมิปัญญาจากการที่ได้อาศัยกับธรรมชาติ สังเกตธรรมชาติว่าอาชีพอะไรจึงจะเหมาะสม จะสร้างบ้านเรือนหรือเป็นอยู่อย่างไรให้เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งดำรงชีพอย่างสบาย และเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ

ทองจันทร์ หอมเนตร (2536 : 21) กล่าวว่าในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นที่ยอมรับนอกจากจะเน้นบทบาทของกลุ่มองค์กรในท้องถิ่นและระบบภูมิปัญญาของชุมชนแล้ว ต้องคำนึงถึงระบบทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (Community Base Resource) ในภาพรวมเป็นสิ่งสำคัญ เพราะทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดมีคุณสมบัติและเงื่อนไขการจัดการที่แตกต่างกันไป

บุญรงค์ เกศเทศ (2536 : 7) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความมีจิตสำนึกร่วมกันของชาวบ้านที่จะสามารถอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของชุมชนได้อย่างต่อเนื่องครบวงจรนั่นเอง ประกอบกับการสร้างภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบทอดเป็นมรดกมาในรูปแบบของ “ชะล่า” หรือ “ข้อห้าม”

มิ่งสรรพ์ ชาวสะอาด (2536 : 31) ได้กล่าวว่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่สะสมและถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดระหว่างชาวบ้านด้วยกันและเกิดจากการทดลองประเภทลองดู หรือลองผิดลองถูก (Trials and Errors) และได้ปรับใช้ภายใต้เงื่อนไขเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

เสกสรร ฃวงนิษฐ์ (2536 : 11) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์มาช้านาน โดยเกิดจากระบบความคิด ระบบคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อมและกระบวนการทางสังคม เสมือนเป็นแกนหลักของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เช่นกรณีศึกษาในเขตป่าสงวนแห่งชาติดงมูลรี้ให้เห็นความสำคัญของการปลูกต้นไม้และการอนุรักษ์ป่าเพื่อการพึ่งตนเอง การเกื้อกูลภายใน

ชุมชน และการรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ ประยุกต์ใช้ได้กับหมู่บ้านอื่น ๆ

จารุวรรณ ชรรมวัตร (2538 : 1) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผน การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้ได้สั่งสอน และปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นมรรคทายกผู้รู้กิจพิธีทางศาสนา พราหมณ์ ผู้เชี่ยวชาญในพิธีบายศรี เฒ่าเจ้าผู้เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับ เทวดาอารักษ์ หรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ หมอยา หมอนวดแผนโบราณ พ่อเพลงแม่เพลง หมอลำ ช่างปั้น ช่างแกะสลัก ช่างทอผ้า ช่างไม้ พ่อค้าแม่ค้าผู้ประสบความสำเร็จในธุรกิจเป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ (2538 : 245-263) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า เป็นความรู้ที่สร้างขึ้น จากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติ พี่น้อง และผู้มีความรู้ในชุมชน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติ ความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษนี้ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการประยุกต์ และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นชีวิตของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรม และประเพณี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 4) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านว่า มีกระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต โดยการฟื้นฟู ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของท้องถิ่น ของบรรพบุรุษในอดีต มาปรับปรุงกับ สภาพในปัจจุบัน สามารถเกิดวิถีการดำรงชีวิตที่พึ่งตนเองได้ แบบพออยู่พอกิน มีความสุข มีความอบอุ่นในครอบครัวได้ตามอัธยาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวิถีชีวิตที่ไม่เบียดเบียน สิ่งรอบข้าง ขณะเดียวกันกลับเป็นวิถีชีวิตที่จรโลงเกื้อกูลความมั่นคงยั่งยืนของสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดีด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

รณฤทธิ์ มณีไสย (2532 : 54-57) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ป่าไม้ของราษฎรบ้านโนนศรีสวัสดิ์ ตำบลคงมูล อำเภอหนองสูง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลจากการศึกษาพบว่า มีการนำส่วนของพืชที่เป็นผล ใบ กิ่งสดและส่วนที่เป็นตามาใช้ ไม้พืชมักเป็นการเก็บมาเพื่อใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น ถ่าน แห้งที่ได้มาเผาส่วนใหญ่ได้จากฟาร์มของครัวเรือนเองที่ยังมีไม้ยืนต้นกระจัดกระจาย ชนิดของไม้ที่นำมาทำถ่าน ได้แก่ ไม้เต็ง ฝรั่ง พลวง ชาติ แดง กระบาก ตระคร้อ และมะขาม ไม้ผลหรือพืชโดยทั่วไปที่บริโภคมี 25 ชนิด โดยที่บริโภค ส่วนของใบมากที่สุด สำหรับชนิดของไม้ที่นิยมนำมาบริโภคมี 22 ชนิด ไม้โครงสร้างหรือวัสดุก่อสร้าง เป็นการนำไม้มาใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนมากนำมาใช้โดยทั่วไปและชนิดไม้ที่นิยมใช้มากที่สุดคือ ไม้เต็ง ส่วนที่เป็นเนื้อไม้จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนใหญ่ในงานหัตถกรรม โดยนำมาทำเป็นค้ำจอบ ค้ำเสียม เฟอร์นิเจอร์ภายในครัวเรือน ค้ำมิด หรือค้ำขวาน เต็งและไค้ ไม้ก่อสร้างส่วนใหญ่ได้จากการซื้อไม้และการเก็บหาจากฟาร์มของครัวเรือนที่มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่กระจัดกระจาย ชนิดของไม้โดยที่นำมาก่อสร้างบ้าน ได้แก่ พลวง เต็ง ชาติ ฝรั่ง ตะเคียนหิน มะค่าโมง พะยอม และตะเคียนทอง

ภรณ์ ศิริโชติ และกฤติศา ท้วมสุข (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบของสื่อที่เหมาะสมกับการให้ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีเฉพาะกรณีบ้านโนนอำนาจ อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ในเรื่องพฤติกรรมการรับข่าวสารที่เป็นอยู่ของราษฎรในหมู่บ้านโนนอำนาจ เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อ 7 ประเภท ได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ แผ่นป้ายโฆษณา หนังสือ หอกระจายข่าว และสื่อบุคคล พบว่า ประชากรร้อยละ 91 รับสารจากสื่อบุคคล คือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รองลงมาร้อยละ 87 รับข่าวสารจากวิทยุที่เปิดออกอากาศผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ร้อยละ 82 รับข่าวสารจากสื่อประเภทแผ่นป้ายโฆษณา ร้อยละ 74 รับข่าวสารจากวิทยุโดยตรง ร้อยละ 66 รับข่าวสารจากโทรทัศน์ ร้อยละ 50 ดูหนังสือ และร้อยละ 43 รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์

ในเรื่องการรับความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการรับข่าวสาร การเกษตร พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เคยได้ยินเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และข่าวสารจากการเกษตร โดยในจำนวนนี้ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 73.74 ได้ยินจาก

รายการวิทยุ ร้อยละ 13.27 ได้ยินจากผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 6.12 ได้ดูจากโทรทัศน์ ร้อยละ 4.08, 2.04 และ 1.02 ทราบเรื่องราวของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และข่าวสารการเกษตร จากแผ่นป้ายโฆษณา หอกระจายข่าว และจากหนังสือพิมพ์ ตามลำดับ

วราภรณ์ สุนทรชาติพัฒน์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนบ้านขาม ตำบลคงมูล อำเภอหนองสูงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรายได้ของครัวเรือน คือ ขนาดของพื้นที่ทำกินและจำนวนแรงงานในครัวเรือน สำหรับการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมต่อการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งหมด ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทำกิน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และลักษณะการถือครองที่ดินต่อผลการบุกรุกหรือไม่บุกรุกทรัพยากรป่าไม้เป็นอิสระต่อกัน ราษฎรเหล่านี้จะบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เหมือน ๆ กัน เพื่อหารายได้เสริมจากการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นวิธีการที่รวดเร็วกว่าการทำงานเพื่อหารายได้จากงานประเภทอื่น ๆ ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขก็คือ การสร้างทัศนคติ การปลูกฝัง การอบรมเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ให้แก่ราษฎร มีการสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎร ตลอดจนรัฐควรให้ความช่วยเหลือในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่จำเป็น ช่วยแนะนำในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตการเกษตรให้สูงขึ้นและสอดแทรกหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ให้เยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้

บริสุทธิ กระแสร์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของวัดกับการอนุรักษ์ป่าไม้ ศึกษากรณีเฉพาะวัดบุญญานุสรณ์และวัดสุวรรณโณปมคุณ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาพบว่าวัดบุญญานุสรณ์และวัดสุวรรณโณปมคุณ นอกจากมีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คนประพฤติดี ประพฤติชอบตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้ว วัดทั้งสองยังมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ และที่สำคัญยิ่งคือ มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ วัดทั้งสองวัดมีความแตกต่างกัน แต่ผลการปฏิบัติกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของวัดทั้งสองก็ปฏิบัติคล้ายกัน แตกต่างกันเพียงด้านปริมาณ และกิจกรรมที่ปฏิบัติเท่านั้น ส่วนผลการปฏิบัติ

ปรากฏว่าได้ผลดีในระดับปานกลาง ก่อนข้างไปทางตีมากทั้งสองวัดปัญหาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของวัดมีเพียงเล็กน้อย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต วัดทั้งสองสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ ปัจจุบันวัดทั้งสองวัด ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แต่อย่างใด

วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคนอื่น ๆ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การจัดการป่าชุมชนดั้งเดิมโดยอาศัยระบบความเชื่อ เรื่องผี และพุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน และการจัดป่าชุมชนโดยอาศัยพลังขององค์กรทางสังคมเป็นหลักในการจัดการ โดยมีกฎระเบียบที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

มีวัตถุประสงค์ทั้งในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการจัดการเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชุมชนองค์ประกอบของการจัดการป่าชุมชนนั้นจะมีหน่วยทางสังคมทำหน้าที่เป็นแกนนำในการดำเนินการ เช่น ครอบครัว คณะกรรมการ มีระบบแรงจูงใจที่ทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน รวมทั้งการถือครองที่ดินและต้นไม้ของเอกชน

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโดยมีคณะกรรมการ และสถาบันทางศาสนา มีบทบาทเด่นในการเป็นแกนนำโดยอาศัยแรงศรัทธาในศาสนาและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านมีส่วนในการกำหนดแนวทางในการดำเนินการจัดการป่าชุมชนที่สำคัญคือต้องให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดการป่าชุมชนด้วย

สุทัศน์ เติมสายทอง (2535 : 1) ได้ศึกษาวิจัยป่าชุมชนบ้านหนองโพธิ์ ตำบลสำนักตะคร้อ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏว่าปัจจุบันป่าชุมชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน คือชุมชนได้อาศัยประโยชน์ต่าง ๆ จากป่า คือ เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งวัสดุก่อสร้าง เครื่องมือเครื่องใช้ สมุนไพร และแหล่งเชื้อเพลิง ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ป่าชุมชนได้แก่ ป่าวัดป่า ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าดอนปู่ตา ป่าช้า กำลังลดลงทั้งขนาดและความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนประเภทดังกล่าวไว้เพื่อชุมชนได้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป จึงมุ่งศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของป่าชุมชนประเภทต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก

อนงค์ พัฒนจักร (2535 : ก-ข) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น ผลปรากฏว่า หมู่บ้านแห่งนี้ เป็นชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานจากแหล่งอื่น ๆ ที่มีความหลากหลาย และให้ความสำคัญ ในเรื่องผลประโยชน์ในด้านรายได้ หรือเศรษฐกิจเป็นหลัก ลักษณะทั่วไปของสตรีที่มี ส่วนร่วมมากจะมีจำนวนมากกว่าสตรีที่มีส่วนร่วมน้อย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับ การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ คือ รายได้ การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา ชุมชนในอดีต การเป็นสมาชิกกลุ่มความคาดหวังในผลประโยชน์เชิงรูปธรรมจากชุมชน ความคาดหวังเชิงนามธรรมจากชุมชน วิธีการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ระดับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ และระดับการตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรป่าไม้ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของสตรีในเชิงบวก คือ การเข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาชุมชนในอดีต การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความคาดหวังในประโยชน์เชิงรูปธรรมจากชุมชน วิธีการรับข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ปัจจัยที่แสดงความสัมพันธ์เชิงลบกับระดับ การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ คือ รายได้และความคาดหวังใน ผลประโยชน์เชิงรูปธรรมจากชุมชน

อนันต์ ลิขิตประเสริฐ (2535 : 1) ได้กล่าวว่า ชาวบ้านภาคอีสานแม้ได้ หักล้างด่างป่าเพื่อเพาะปลูกแล้วก็ตามชาวบ้านยังยึดมั่นในประเพณีดั้งเดิม และกฎเกณฑ์ ของสังคมที่เคารพในธรรมชาติ ไม่ใช่การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการทำกิน โดยไม่ได้คำนึงถึง ธรรมชาติจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของชาวบ้านภาคอีสาน ยังคงดำรงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม ของหมู่บ้านที่ยังมีสภาพป่าเหลืออยู่หลายหมู่บ้าน กล่าวคือ มีการแบ่งพื้นที่สำหรับตั้ง บ้านเรือน พื้นที่ป่าของวัดป่า และพื้นที่ป่าช้าของหมู่บ้านอีกด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันนี้มีหมู่บ้านหลายแห่งยังมีป่าที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน คือชุมชน ได้อาศัยประโยชน์ต่าง ๆ จากป่า เช่น ป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งใช้สอยเพื่อเป็นพื้น สร้างคอกสัตว์ สร้างบ้านเรือน ใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร และเป็นแหล่ง เก็บสมุนไพร

ศาสตรี เสาวคนธ์ และคนอื่น ๆ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพึงพิงป่าและ ผลผลิตจากป่าเพื่อให้มีอาหารพอบริโภคในครัวเรือน กรณีศึกษาในเขตจังหวัดขอนแก่น

พบว่าภายหลังการปิดป่า คริวเรือนในหมู่บ้านใกล้เคียงป่าที่พึงพึงป่ามีจำนวนลดลง อาหารป่าที่มีจำนวนคริวเรือน ไปเก็บหาลดลงมาก ได้แก่ สัตว์ป่า หน่อไม้ และผลไม้ ส่วนเห็ดและผักก็ลดลงเช่นเดียวกัน แต่ลดลงไม่มากนัก นอกจากนี้พบว่าความถี่ชนิด และปริมาณอาหารป่าที่บริโภคในคริวเรือนของหมู่บ้านใกล้เคียงป่า ในด้านอาหารและทรัพยากรอื่น ๆ มากกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงป่าทั้งในระยะก่อนและหลังปิดป่า

ธานี ไชยรักษ์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ของประชาชนในเขตชนบทจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประชาชนในเขตชนบทจังหวัดอุบลราชธานี มีเจตคติต่อการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ เพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันทั้งในภาพรวม และเป็นรายค้ำน ที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีเจตคติต่อการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้ในระดับไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายค้ำน

ประสิทธิ์ หาญชาญเลิศ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่ชาวบ้านได้รับจากโครงการป่าชุมชน จังหวัดมหาสารคาม ถึงวิธีการดำเนินงานโครงการพัฒนาป่าชุมชนทั้ง 4 โครงการพบว่า มีการดำเนินงานสอดคล้องกันไปตามหลักการที่กรมป่าไม้ได้กำหนด โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ วิธีดำเนินงาน และการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ ชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งโครงการส่วนใหญ่ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ มีความเหมาะสม โดยมีประเด็นที่ชาวบ้านมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เช่น พันธุ์ไม้ การควบคุมแบ่งสรรผลประโยชน์ การแบ่งสรรผลประโยชน์ให้กับคนยากจนในหมู่บ้าน

เกสินี จอมเกาะ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาป่าโคกคงแก้งกับวิถีชีวิตชุมชนอำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่าปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าคือความต้องการพื้นฐานในการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านเพื่อการดำรงชีวิต โครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ การขยายตัวและส่งเสริมให้ปลูกพืชพาณิชย์ ตลอดจนนโยบายเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่น เช่นทำไร่ร่วมกันหมดอด ในช่วงแรกชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างอิสระและเท่าเทียมกันเพื่อการยังชีพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ต่อมาชาวบ้านทั่วไปได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่เชิงพาณิชย์ คือ การเก็บหาพืช สมุนไพร และเก็บหาของป่า ที่ใช้ประโยชน์อื่น ๆ เก็บพืชผักอาหารหรือผลไม้ เผาถ่าน หาแมลงและสัตว์ที่ใช้เป็นอาหาร

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าหลังปี พ.ศ. 2532 – ปัจจุบัน พบว่าป่ามีสภาพเสื่อมโทรม สถาบันรุกเขวได้เข้ามาดูแลให้ป่าฟื้นตัวด้วยระบบนิเวศตามธรรมชาติ มีการกำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า ในลักษณะที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ แต่ชาวบ้านยังคงใช้ประโยชน์เก็บหาของป่าเพื่อการยังชีพในด้านอาหารและสมุนไพรตามความเหมาะสม การใช้ประโยชน์จากป่าจึงมีปริมาณลดลง

วิจิษฐ์ รัตนวรรณ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ ศึกษากรณีอำเภอห้วยผึ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ป่าชุมชนที่ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ไว้มีหลายประเภท ได้แก่ ป่าช้า ป่าวัดป่า ป่าคอนปู่ตา ป่าท่าเล ป่าโรงเรียน และป่าหัวไร่ปลายนา ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเป็นป่าโคก มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้แดง ไม้พลวง ปัญหาในการอนุรักษ์ป่าแต่ละประเภทมีแตกต่างกันไป กล่าวคือ ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า เพราะมีการเผาศพในวัด ปัจจุบันมีการสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในป่าวัดป่า มากเกินไป จนประชาชน ไม่มีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ป่าวัดป่า คนรุ่นใหม่ไม่สนใจประกอบพิธีกรรม วิชาอาคมเกี่ยวกับป่าคอนปู่ตา ป่าท่าเลมีขอบเขตไม่ชัดเจน และไม่มีการประชุมชี้แจงความสำคัญของป่าท่าเล พื้นที่โรงเรียนและงบประมาณไม่มีเพียงพอที่จะปลูกป่าโรงเรียน การขยายพื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนถนนและแก๊สทงคัมมีราคาแพงทำให้ชาวบ้านตัดไม้จากป่าหัวไร่ปลายนามาใช้เป็นเชื้อเพลิง แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การกำหนดเขตแดนป่าแต่ละประเภทให้ชัดเจน แต่งตั้งพระสงฆ์ที่เป็นนักอนุรักษ์มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่า แบ่งพื้นที่ปลูกป่าให้เพียงพอต่อการใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับทุกครอบครัว สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้แก่ประชาชน ตลอดจนรณรงค์อบรมและชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าไม้

จริยา สีดี (2542 : 55) ได้ศึกษาแนวทางและมาตรการในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวบ้านหนองไผ่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น กล่าวว่า แม้ปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่จะแทรกซึมเข้าไปทั่วทุกหัวระแหงในประเทศไทย หรือสังคมเมือง สังคมชนบททั่วไป รวมทั้งชุมชนหมู่บ้านหนองไผ่ด้วย ทำให้วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างมาก ส่งผลให้ทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย อย่างไรก็ตามแต่ละสังคมในชุมชนย่อมมีความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งวัยวุฒิ

คุณวุฒิ ปัจจัยเหล่านี้จึงคงยังทิ้งร่องรอยของวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของชาวหนองไผ่ อันเกี่ยวเนื่องกับแนวทางและมาตรการในการอนุรักษ์ป่า ได้แก่ ลักษณะชุมชน วิถีชีวิตของชุมชน จารีตชุมชนในการนับถือผู้อาวุโส ระบบการแบ่งปันมรดกในครอบครัว ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและกฎระเบียบของชุมชน

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอำเภออมลาคาไทย

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมอำเภออมลาคาไทยเป็นที่ตั้งของเมืองฟ้าแดดสูงยาง มีพญาฟ้าแดด เป็นเจ้าเมือง เมืองนี้มีความเจริญรุ่งเรือง และอุดมสมบูรณ์ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ปัจจุบันยังมีร่องรอยของเมืองเก่าปรากฏให้เห็น โบราณสถาน เช่น พระธาตุยาคู คูเมืองและเจดีย์เก่า ๆ โบราณวัตถุ เช่น ใบเสมาหินจำหลัก เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ขุดค้นพบได้ เก็บไว้ที่วัดโพธิ์ชัยสมาราม ชวาช ปุณโณทก (2542 : 64-66) ได้เขียนประวัติของเมืองอมลาคาไทย ไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ดังนี้ เมืองอมลาคาไทย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2410 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ตรงกับสมัยพระยาชัยสุนทร (กึ่ง) เป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ (พ.ศ. 2400 - 2413) มีเรื่องวิวาทบาดหมางกับราชวงศ์เกต และราชบุตร (คี) เป็นประจำ เพราะว่ามีเรื่องผิดใจกันมาเมื่อครั้งพระยาชัยสุนทร (กึ่ง) เป็นอุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ และราชวงศ์ (เกต) มีตำแหน่งเป็นราชวงศ์ครั้งเมื่อเจ้าเมืองคนก่อน คือ พระยาชัยสุนทร (ปัดสา) ถึงแก่อนิจกรรม อุปฮาด (กึ่ง) ลงไปเฝ้าที่กรุงเทพฯ ขอให้ท้าวหนู (น้องชาย) ได้ตำแหน่งอุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ ครั้นเมื่อพระสัญญาบัตรตั้งเจ้าเมือง ปรากฏว่า พระยาชัยสุนทร (กึ่ง) ได้เป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ท้าวหนูได้เป็นอุปฮาด ส่วนท้าวเกตได้เป็นราชวงศ์เหมือนเดิม และท้าวคีได้เป็นราชบุตรเหมือนเดิม ทำให้ราชวงศ์ (เกต) และราชบุตร (คี) ไม่พอใจพระยาชัยสุนทร (กึ่ง) ที่กราบบังคมทูลให้น้องชายของตนเองไปเป็นอุปฮาด ฉะนั้นราชวงศ์ (เกต) และเจ้าเมืองจึงผิดใจกันเสมอมา

ราชวงศ์ (เกต) กับพระยาชัยสุนทร (กึ่ง) มีเรื่องฟ้องร้องกัน ไปยังกรุงเทพฯ ยังตัดสินคดีความกันไม่ได้ ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2409 ราชวงศ์ (เกต) ขอให้พนักงานกราบบังคมทูล ขอแยกครอบครัวออกจากเมืองกาฬสินธุ์ ไปตั้งอยู่ที่บ้านสระบัวคงขามเก่า ริมแม่น้ำป่าวฝั่งตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงดำริเห็นว่าทั้งเจ้าเมืองและ

ราชวงศ์ (เกด) คงหาทางปรองดองกันได้ยากจึงโปรดเกล้า ฯ ให้ราชวงศ์ (เกด) แยกครอบครัวไปตั้งเมืองใหม่ แล้วยกบ้านสระบัวคงมะขามเฒ่าเป็นเมืองกมลาลัย โปรดเกล้า ฯ ให้ราชวงศ์ (เกด) เป็นพระราษฎรบริหาร เป็นเจ้าเมือง ท้าววันทองเป็นอุปฮาด ท้าวบัวเป็นราชวงศ์ และท้าวมหานามเป็นราชบุตร เมื่อ พ.ศ. 2409 เป็นต้นมา แต่กระนั้นก็ตามเมืองกาฬสินธุ์และเมืองกมลาลัยก็ยังมีเรื่องฟ้องร้องกันอีกในเรื่องเขตแดน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ยกเมืองกมลาลัยออกจากเมืองกาฬสินธุ์มาขึ้นต่อกรุงเทพฯ เมื่อ จ.ศ. 1231 (พ.ศ. 2412) ในครั้งนั้นปรากฏหลักฐานเขตแดนของเมืองดังนี้ ทิศเหนือตั้งแต่บ้านนาดี บ้านหลุบ ถึงหนองสระพังคำหมากม้าย และหนองสระพังคำปากอาจรัง ทิศใต้ ตั้งแต่ ปากยังคกชี ถึงท่าประทาย (ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเขตตำบลแก้ง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม) ทิศตะวันตกตั้งแต่ท่าประทาย ถึงทุ่งแม่ นางมีวน บรรจบกับบ้านนาดี ทิศตะวันออก ตั้งแต่ ห้วยหินทอดคกช้อย (ลำน้ำยัง) ถึงปากยังคกชี (ลำน้ำชี) ในปี พ.ศ. 2421 พระราษฎรบริหารเจ้าเมืองกมลาลัยถึงแก่อนิจกรรม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้า ฯ ให้อุปฮาด (ท้าววันทองหรือทอง) เป็นเจ้าเมืองกมลาลัย และให้ราชวงศ์ (บัว) เป็นอุปฮาด ให้หลวงชาลววิชัย (นวน) เป็นราชวงศ์ ส่วนตำแหน่งราชบุตรไม่ได้กล่าวถึง ทั้งสามคนเป็นบุตรของพระราษฎรบริหาร (เกด) ปี พ.ศ. 2433 (ร.ศ. 109) มีตราสารโปรดเกล้า ฯ ให้ปันหน้าที่ข้าหลวงเป็น 4 กอง เมืองกมลาลัย ขึ้นอยู่กับหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในบังคับบัญชาข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี และใน ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) ปีต่อมาได้ถูกยกเป็นหัวเมืองลาวท้าว คือกรมหลวงพิชิตปรีชากร ต่อมากรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลอีสาน เสด็จตรวจราชการถึงเมืองกาฬสินธุ์พบว่าเจ้าเมืองกำลังว่างอยู่ จึงกราบทูลขอตั้งท้าวเกด เป็นพระยาชัยสุนทร และให้เมืองกมลาลัยขึ้นอยู่กับเมืองกาฬสินธุ์เช่นเดิม

ในปี พ.ศ. 2477 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงปรับปรุงรูปแบบการปกครองบ้านเมืองเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เมืองกระมาลาสัย ก็ถูกยุบไปเป็นอำเภอขึ้นกับจังหวัดมหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2490 มีการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้แยกอำเภอกาฬสินธุ์ อำเภอกระมาลาสัย อำเภอยางตลาด

สหัชชันท์ และ อำเภอภูผินารายณ์ ออกจากการปกครองของจังหวัดมหาสารคาม ตั้งขึ้นเป็น จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองมณฑลสัจจะจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอภมลาไสย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มี หลวงพิพัฒน์ภมลาเขต เป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอภมลาไสยในรูปแบบการปกครอง แบบใหม่ มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มาโดยตลอดจนเป็นอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาจนบัดนี้

ที่ตั้ง

อำเภอภมลาไสยตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัด 13 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ 531 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 325.58 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 203,488 ไร่ อาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	กิ่งอำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ทั่วไปส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มี แม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านถึง 2 สาย คือ แม่น้ำชี กับแม่น้ำป่าว มีพื้นที่ชลประทานลำปาว ครอบคลุมพื้นที่กว่าร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด ลักษณะดินร่วนเหมาะแก่การเพาะปลูก การ ทำนา การทำประมง

เขตการปกครอง

อำเภอภมลาไสยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 111 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลภมลาไสย มี 18 หมู่บ้าน (ในเขตเทศบาล 8 หมู่บ้าน)
2. ตำบลหลักเมือง มี 15 หมู่บ้าน (ในเขตเทศบาล 4 หมู่บ้าน)
3. ตำบลดงลิง มี 17 หมู่บ้าน
4. ตำบลเจ้าท่า มี 16 หมู่บ้าน
5. ตำบลชัยภูมามี 15 หมู่บ้าน (ในเขตเทศบาล 8 หมู่บ้าน)
6. ตำบลโพนงาม มี 13 หมู่บ้าน
7. ตำบลโคกสมบูรณ์ มี 9 หมู่บ้าน
8. ตำบลหนองแปน มี 9 หมู่บ้าน (ในเขตเทศบาล 7 หมู่บ้าน)

ประชากรและรายได้เฉลี่ยของประชากร

อำเภออมลาคาไสยมีประชากรทั้งสิ้น 70,802 คน แยกเป็น ชาย 35,178 คน หญิง 35,624 คน มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่ ประมาณ 218 คน ต่อตารางกิโลเมตร รายได้ประชากร เฉลี่ยต่อคน ต่อปี เท่ากับ 7,200 บาท

สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ โบราณสถานเมืองฟ้าแดดสูงยาง ตั้งอยู่ที่บ้านเสมา หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแปน เป็นแหล่งชุมชนโบราณ สร้างขึ้นในสมัยทราวดีราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ มีคูเมืองโบราณขุดรอบ ๆ เมือง มีซากโบราณที่สำคัญเช่น พระชาตุยาญ ใบเสมาหินจำหลัก เครื่องมือเครื่องใช้โบราณ และซากเจดีย์โบราณพบเห็นทั่วไปในบริเวณเมืองโบราณแห่งนี้

ประเพณีที่สำคัญ

อำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์มีประเพณีที่สำคัญที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ได้แก่

1. งานทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ จัดขึ้นในวันที่ 1 มกราคม เพื่อทำบุญปีใหม่และอวยพรปีใหม่ ในงานจะมีผู้เข้าร่วมงานมากมายจะมีการมอบรางวัลแด่กายสวงามสำหรับผู้เข้าร่วมงานและแม่ค้า เพื่อส่งเสริมการค้าขายสำหรับบุคคลทั่วไปข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน
2. งานวันข้าวเหลืองสิบเอ็ด เห็ดฟางเงินล้าน จัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ (ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4) เพื่อเป็นการสร้างเสริมขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนที่ทำอาชีพการเกษตรในอำเภอ เพราะถือว่าเป็นอำเภอที่เป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการประกวดผลิตผลทางการเกษตร งานออกร้านและนิทรรศการของตำบลต่าง ๆ การประกวดธิดาข้าวเหลืองสิบเอ็ด งานนี้จัดขึ้น 3 วัน 2 คืน กลางคืนมีมหรสพสมโภชน์ตลอดงาน
3. งานสงกรานต์ จัดขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ วันที่ 13 – 15 เมษายน เพื่อสืบทอดประเพณีของไทย และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานทางราชการกับประชาชน มีการจัดขบวนแห่สงกรานต์ การประกวดนางสงกรานต์
4. งานบุญบั้งไฟ จัดในช่วงเดือนพฤษภาคม (ในช่วงเดือนหก) มีการเซิ้งบั้งไฟเพื่อหาเงินเรียกราชาจัดทำบั้งไฟเพื่อบูชาพญาแถน ให้ท่านประทานฝนมาให้ชาวนา

ได้ทำนาและจัดให้มีการประกวดขบวนแห่บั้งไฟ ประกวดธิดาบุญบั้งไฟ (นางไอ่)
การแข่งขันบั้งไฟเพื่อชิงเงินรางวัล

5. งานประเพณีแข่งเรือยาว จัดขึ้นในวันออกพรรษา บริเวณลำน้ำป่าวใกล้
กับที่ว่าการอำเภออมลาไสย เพื่อสืบทอดประเพณีที่คิงามของอำเภอ มีการแข่งขันเรือยาว
เพื่อชิงเงินรางวัลและถ้วยรางวัลชนะเลิศ การแข่งขันการเล็งกลอง นอกจากนี้ยังมีการ
แข่งขันการดำน้ำจับเป็ดของผู้เข้าร่วมชมงานและตัวแทนพี่น้องชาวตำบลต่าง ๆ ของ
อำเภออมลาไสย มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเข้าร่วมงานมากมาย

6. งานลอยกระทง จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 ในช่วงเทศกาลลอยกระทง
ชาวอำเภออมลาไสยจะส่งเสริมประเพณีนี้ประจำทุกปี มีการจัดขบวนแห่กระทง ประกวด
กระทงและนางนพมาศ มีมหรสพสมโภชน์งาน อาทิ ภาพยนตร์ คอนเสิร์ต หมอลำ จัดขึ้น
บริเวณที่ว่าการอำเภอและนำกระทงไปลอยบริเวณลำน้ำป่าวข้าง ๆ ที่ว่าการอำเภอ

วัฒนธรรมท้องถิ่น

ชาวอำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่เป็นชาวอีสานมีขนบธรรมเนียม
ประเพณีและวัฒนธรรมยึดถือปฏิบัติกันสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางด้านภาษา ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันในชุมชนจะใช้
ภาษาอีสาน ส่วนการติดต่อกับหน่วยงานทางราชการจะใช้ภาษากลาง

2. วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย ส่วนใหญ่แต่งกายด้วยชุดสุภาพ
เรียบร้อย แต่งกายเหมาะสมกับโอกาส เหมาะสมกับงานและสถานที่ ส่วนการแต่งกาย
ของผู้สูงอายุที่อยู่ตามหมู่บ้านยังคงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทอใช้เองในท้องถิ่น คือนุ่งโสร่ง
สำหรับผู้ชาย และนุ่งผ้าซิ่นหรือผ้าถุงสำหรับผู้หญิง

3. วัฒนธรรมทางด้านการประกอบอาชีพ ชาวอำเภออมลาไสยส่วนใหญ่
ประกอบอาชีพทางการเกษตร เนื่องจากสภาพพื้นที่ของอำเภออมลาไสยเป็นที่ราบลุ่ม ดินดี
มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านถึง 2 สาย คือแม่น้ำป่าวและแม่น้ำชี อีกทั้งมีพื้นที่ในเขตของ
ชลประทานลำป่าวถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้อำเภออมลาไสยเป็นเมือง
ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นอู่ข้าวอู่น้ำของจังหวัดกาฬสินธุ์ มีการทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์
การเพาะเห็ด การประมง อาชีพค้าขายและงานหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม

4. การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอำเภออมลาลัย ก็คือการตีกลองเต็ง หรือที่ชาวบ้านแถบนี้เรียกกันว่า การตีกลอง จัดให้มีการแข่งขันชิงเงินรางวัลวัดกันเป็นประจำทุกปี ในงานประเพณีการแข่งขันเรือยาวในวันออกพรรษา ในการแข่งขันการตีกลองเต็งจะแข่งขันความดังของกลองเต็ง (ลักษณะเหมือนกลองยาว แต่มีขนาดใหญ่และยาวกว่ามาก) มีกลองจากวัดต่าง ๆ และหมู่บ้านต่าง ๆ เข้าแข่งขัน ปัจจัยที่ทำให้กลองเต็งมีเสียงดัง ขึ้นอยู่กับกลอง เทคนิคการทำกลอง ไม้ตีกลองและคนที่เข้าแข่งขันตีกลอง

5. ความเชื่อ ด้านความเชื่อของชาวอำเภออมลาลัยจะมีความเชื่อในด้านศาสนาและความเชื่อในด้านวิทยาศาสตร์ โดยแยกได้ ดังนี้

5.1 ความเชื่อในพระพุทธศาสนาชาวอำเภออมลาลัยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ เชื่อกันว่าการทำบุญทำทานจะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จ สุข ทานแล้ว จะ ได้มีผู้มีกนิในภายภาคหน้า เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อในเรื่องของเวรกรรม โดยเฉพาะคนสูงอายุ จะทำบุญตักบาตร เพื่อให้ตนเองจะได้มีผู้มีกนิหลังจากที่ตนตายไป

5.2 ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ถึงแม้ชาวอำเภออมลาลัยส่วนใหญ่ จะนับถือศาสนาพุทธ แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังยอมรับนับถือความเชื่อทางด้าน ศาสนกิจของพราหมณ์ เช่น การตั้งศาลพระภูมิ การทำน้ำมนต์ การสะเดาะเคราะห์ การทำนายฝัน ทำนายโชคชะตาราศี และปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

5.3 ความเชื่อในทางด้านวิทยาศาสตร์ ชาวอำเภออมลาลัย บางส่วน โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวและเด็กมักจะขาดความเชื่อในด้านศาสนา ด้านไสยศาสตร์ ซึ่งพิสูจน์ไม่ได้ แต่จะมีความเชื่อทางด้านวิทยาศาสตร์มากกว่า

5. สภาพป่าชุมชน ป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาลัยเป็นป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์เพราะเป็นป่าที่ชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ไว้ได้ในหลาย ๆ รูปแบบหลายวิธีการ ส่วนใหญ่จะเป็นป่าที่มีต้นยางขนาดใหญ่ขึ้นอย่างหนาแน่น และเป็นป่าคอนปุดา หรือ ป่าวัดป่าที่มีพระสงฆ์และผู้นำชุมชน ตลอดจนชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษา ส่วนป่าช้าเป็นป่าสาธารณะประโยชน์ ไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์ในการเผาศพ เพราะปัจจุบันมีการเผาศพที่เมรุ

ในวัดกันเป็นส่วนมาก ทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่า ป่าสาธารณะประโยชน์ หมายถึงป่า
ที่ใคร ๆ ก็เข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ใช้เลี้ยงสัตว์ ใช้เป็นแหล่งเชื้อเพลิง คือตัดฟัน
ตัดไม้เผาถ่าน หรือจะล่าสัตว์ เผาป่าเพื่อล่าสัตว์ ทำให้สภาพของป่าช้าที่เข้าใจกันว่า
เป็นป่าสาธารณประโยชน์จึงขาดการดูแลเอาใจใส่จากชาวบ้าน สภาพป่าชุมชนที่เป็น
ป่าช้าในเขตอำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จึงเป็นป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์
น้อยกว่าป่าคอนปูนตา และป่าวัดป่า ดันไม้ประเภทต้นยางขนาดใหญ่ไม่ปรากฏว่ามีเลย
ส่วนใหญ่จะเหลือแต่ต้นไม้ขนาดเล็ก ๆ ไม้พุ่ม เถาวัลย์และหญ้า บางชุมชนก็ใช้เป็น
ปลูกไม้เศรษฐกิจ เช่น ยูคาลิปตัส กระถินณรงค์ กระถินเทพา เพื่อตัดขาย

บทที่ 3

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

การศึกษาวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน ชุมชน และภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน จากชุมชนที่อาศัยอยู่กับปราชญ์ผู้รู้ในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ ตลอดจนศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของนักวิจัยหลายท่าน
2. ติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานป่าไม้ จังหวัดกาฬสินธุ์ ป่าไม้อำเภออมลาคาไทย สำนักงานที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์สาขาอมลาคาไทย ที่ว่าการอำเภออมลาคาไทย องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ทำการกำนัน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ในเขตอำเภออมลาคาไทย
3. กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ศึกษาจากข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหมู่บ้าน และจำนวนประชากร อำเภออมลาคาไทยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 111 หมู่บ้าน ประชากร คือผู้มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปทั้งหมด 899 คน จากนั้นได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดย สุ่มกลุ่มตัวอย่างจาก 8 ตำบล ตำบลละ 2 หมู่บ้าน จากนั้น สุ่มกลุ่มตัวอย่าง หมู่บ้านละ 8 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 128 คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 16 คน รวมทั้งหมด 144 คน ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 38)
4. ศึกษาภาคสนามโดยใช้การสังเกต และการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปหาและพูดคุยสร้างความสนิทสนมกับผู้รู้ และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 16 คน ตำบลละ 2 คน โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภออมลาคาไทย

9. ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามและจากแบบสัมภาษณ์ที่ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Arithmetic mean) กับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Discriptive Analysis) ดังนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาของชาวอำเภออมลาไสย

ป่าชุมชนในเขตพื้นที่ของอำเภออมลาไสยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าคอนปู่ตา เนื่องจากอำเภออมลาไสยมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ 2 สาย คือแม่น้ำชีและแม่น้ำลำปาว จึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีป่าชุมชน และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณในสมัยก่อนชาวบ้านมักตั้งบ้านเรือนในที่น้ำท่วมไม่ถึง และตั้งศาลปู่ตาไว้บริเวณที่เป็นป่าไม้หนาที่บึงใกล้ๆกับที่ตั้งหมู่บ้านจึงทำให้ลักษณะของป่าชุมชนที่เป็นป่าคอนปู่ตาของอำเภออมลาไสยมีสภาพป่าคงเหลือพื้นที่อยู่มากกว่าป่าชุมชนประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมดังต่อไปนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา มีดังนี้

1. การใช้ประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะใช้ศาลปู่ตาและบริเวณป่าคอนปู่ตาประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติโดยการบอกกล่าวต่อผีบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษาชุมชน และชาวบ้านถูกหลานให้อยู่เป็นสุข คลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล ทำการเกษตรให้ได้ผลผลิตมากมายปราศจากภัยต่าง ๆ ที่จะมาทำลายผลิตผลทางการเกษตร
2. การใช้ประโยชน์จากป่าคอนปู่ตาในบริเวณป่าคอนปู่ต้ามักจะเป็นป่าที่มีความร่มรื่น ชุ่มชื้นเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เช่นนก กระแต กระรอก งู และสัตว์ต่าง ๆ เช่น อีปูก อีลอก ตลอดจนพืชสมุนไพร ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากการเก็บเห็ด ผักต้ว ดอกกระเจียว ไซ้ผดแดง และเก็บสมุนไพร
3. การจัดการและการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา โดยการปักเขตแดนที่ชัดเจนป้องกัน

การบุกรุกเขตแดน โดยผู้นำหมู่บ้านและอาวุโสในหมู่บ้านได้ร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานที่ดินอำเภอหรือจังหวัดตำรวจและป่าเขตแดนให้ชัดเจน โดยอาศัยพลังมวลชนกับกฎหมายบังคับ ป้องกันการบุกรุกที่คอนปู่ตา พร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในเขตบริเวณคอนปู่ตา

4. ลักษณะและสภาพของป่าคอนปู่ตาที่เหลืออยู่เนื่องจากการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาของชาวอำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความเชื่อว่าการเคารพบูชาผีปู่ตาที่คุ้มครองรักษาหมู่บ้านและชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข เมื่อพวกเขารักษาจารีตประเพณีที่ดั้งเดิมแต่ถ้าใครไปรุกรานที่อยู่ของปู่ตา ไปตัดไม้ทำลายป่า จับสัตว์หรือฆ่าสัตว์ของปู่ตาก็จะได้รับความเดือดร้อนหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานากับตนเองหรือคนในครอบครัว ประกอบกับสภาพภูมิประเทศของอำเภออมลาไสยที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่สองสายคือแม่น้ำป่าสักกับลำน้ำชีและเป็นที่ตั้งเมืองโบราณ คือ เมืองฟ้าแดดสงยาง จึงทำให้ป่าชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าไม้ที่มีต้นยางอายุหลายร้อยปีกระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุก ๆ ตำบล เป็นสถานที่ตั้งของศาลปู่ตาหรือคอนปู่ตา เป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนร่มรื่นและสงบ มีการอนุรักษ์ไว้โดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านคอยสอดส่องดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ ขุดเจาะน้ำมันยาง ห้ามจุดไฟเผาป่าหรือล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าคอนปู่ตา

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา มีดังนี้

1. ชาวบ้านมีความเชื่อว่าคอนปู่ตาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะสว่างละเมิดหรือทำลายป่าไม้ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณคอนปู่ตาไม่ได้ เมื่อมีใครฝ่าฝืนก็จะมีอันเป็นไป เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดการสูญเสียถึงของที่ตนรัก การประสบอุบัติเหตุ หรือการจบชีวิตอาจจะประสบกับตนเองหรือครอบครัว ญาติพี่น้องก็ได้ เป็นความเชื่อที่ได้สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน บางหมู่บ้านปู่ตาจะสามารถพยากรณ์ฟ้าฝน อุบัติภัยต่าง ๆ ได้ โดยจะจำผู้ที่เป็นล่ามติดต่อระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้าน จะบอกว่า ปีนี้อุปบอกว่าจะฝนตกช่วงไหนแล้งช่วงไหน จะเกิดน้ำท่วมหรือภัยพิบัติใดบ้าง ตลอดจนการบอกกล่าวปู่ตาเมื่อมีคนเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านหรือคนในหมู่บ้านออกไปอาศัยอยู่ที่อื่น ๆ โดยการนำรูป เทียน และดอกไม้สีขาว ไปบอกปู่ตา

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าช้าของชาวอำเภอกมลาไสย

ป่าช้าเป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์เป็นสถานที่เผาหรือฝังศพในสมัยก่อน เนื่องจากไม่มีเมรุเผาศพ ชาวบ้านจะเลือกป่าบริเวณที่ไกลจากชุมชน เพราะมีความเชื่อว่าผีต้องอยู่ส่วนผี คนต้องอยู่ส่วนคน ไม่ให้มีการตัดไม้ในบริเวณป่าช้า เพราะถือว่าเป็นการไปรบกวนผี และทำลายที่สิงสถิตของดวงวิญญาณของผีเหล่านั้น จึงทำให้ป่าบริเวณป่าช้ายังคงพอมิเหลืออยู่ ป่าชุมชนในเขตอำเภอกมลาไสย เป็นป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ น้อยกว่าป่าคอนปูนตา และป่าวัดป่า เนื่องจากการเลือกทำเลที่ตั้งของป่าช้าของคนสมัยก่อน มักเลือกพื้นที่ป่าที่ไม่มีต้นไม้ใหญ่และหนาทึบเพราะการหามศพหรือลากศพไปมาปนกิจลำบาก อีกประการหนึ่งก็คือการเลิกเผาศพในป่าช้าเพราะมีการเผาศพตามเมรุส่วนมากอยู่ในวัดทำให้ความเชื่อของคนที่มีต่อผีและดวงวิญญาณดังกล่าวลดลง ชาวบ้านบุกรุกที่ป่าช้ามากขึ้น ตัดไม้ไปใช้ประโยชน์มากขึ้น แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนมากได้ให้ความสำคัญของป่าไม้และเริ่มจะอนุรักษ์ป่าและปลูกป่าเพิ่มเติมในป่าช้ามากขึ้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าช้า มีดังนี้

1. การใช้ประกอบพิธีกรรม ป่าช้าใช้เป็นสถานที่ฝังศพ และเผาศพคนตายโดยทำเป็นเชิงตะกอนเผาศพใช้ดินแห้งเป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เลิกใช้เชิงตะกอนเผาศพแล้ว เพราะมีการสร้างเมรุเผาศพและใช้วัดเป็นสถานที่สร้างเมรุ ป่าช้าจึงใช้เฉพาะศพที่เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุเท่านั้น เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าคนที่เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุห้ามเผาศพ ต้องฝังไว้อย่างน้อยสามปีถึงขุดขึ้นมาเผาหรือทำพิธีได้

2. การใช้ประโยชน์จากป่าช้าใช้เป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักต่าง ๆ ตลอดจนล่าสัตว์มาทำเป็นอาหาร เช่น หนู กิ้งก่า กระจอก นกและแมลงชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน ได้แก่ วัว ควาย ตลอดจนใช้เป็นแหล่งเก็บฟืนของชาวบ้านบางคน แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยควบคุมดูแลไม่ให้มีการตัดต้นไม้ และเก็บฟืนจากป่าช้า แต่การเก็บของป่าเพื่อนำมาทำเป็นอาหารและขายไม้ได้หวงห้าม

2. การจัดการและการอนุรักษ์ป่าช้า ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เห็นความสำคัญของป่าชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นป่าคอนปูน ป่าช้า หรือป่าวัดป่า เนื่องมาจากการรณรงค์ของรัฐบาล และโครงการปลูกสร้างป่าชุมชน โครงการมอบชงแก่หมู่บ้านที่มีอาสาสมัครพิทักษ์ป่าของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยมีกองทัพภาคที่ 2 จัดการฝึกอบรมคณะกรรมการอาสาสมัครพิทักษ์ป่าของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีป่าชุมชน และมีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนมากพอที่จะปลูกสร้างป่าชุมชน อาทิ ตำบลหลักเมือง ตำบลโพนงาม ตำบลคลองตำบลโคกสมบูรณ์ โดยมีการแต่งตั้งประธาน รองประธาน และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ฝึกการอบรม ศึกษาดูงาน ตลอดจนมีการประกวดป่าชุมชนดีเด่น เพื่อรับรางวัลและจะได้รับพระราชทานธงอาสาสมัครพิทักษ์ป่าจากพระหัตถ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งป่าชุมชนกุดน้ำใส บ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภอกลมลาไสย ได้รับพระราชทานธงดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2539 และได้รับรางวัลป่าชุมชนดีเด่น 1 ใน 15 ป่าชุมชนดีเด่นของภาคอีสานตอนบน 7 จังหวัดด้วยเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้องค์กรชุมชน

4. ลักษณะและสภาพของป่าที่เหลืออยู่ พื้นที่บริเวณป่าช้าของชาวบ้านในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านและเป็นพื้นที่ป่าที่ไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์มากนัก เนื่องจากการเลือกทำเลป่าช้าของคนสมัยก่อนที่เลือกป่าไม่ค่อยรก การไม่ได้ใช้ป่าช้าเป็นที่เผาศพเพราะมีการเผาศพตามเมรุในวัด การถูกลักลอบตัดต้นไม้ไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน การใช้ป่าช้าเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ หางของป่าตลอดจนการล่าสัตว์เพื่อนำมาทำอาหาร ได้แก่ หนู กิ้งก่า กระรอก พังพอน ไช้ผดแดง นกและแมลงชนิดต่าง ๆ ดังนั้นสภาพป่าช้าจึงไม่มีความสมบูรณ์เท่ากับป่าคอนปูน

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับป่าช้า มีดังนี้

ชาวบ้านมีความเชื่อว่าต้นไม้ต่างๆในป่าช้าเป็นของผีนางไม้ ห้ามนำมาสร้างบ้านเรือนถ้าใครไม่เชื่อก็จะถูกผีเข้าหรือผีอำอาจจะทำให้ตนเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีอันเป็นไปต่าง ๆ ในทางที่ไม่ดี เช่น เจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุต่างๆ แต่ถ้าเป็นการหาของป่าสมุนไพร เก็บพินไม้เล็ก ๆ ชาวบ้านสามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้แต่ต้องขอจากผีที่สิงอยู่

บริเวณนั้นก่อน โดยกล่าวคำขอในใจ หรือออกเสียงก็ได้ ไม่ต้องทำพิธีกรรมอะไร เนื่องจากปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวของชาวบ้านลดลง จึงต้องส่งเสริมให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ได้อบรมสั่งสอนลูกหลานให้มีความเชื่อด้านนี้ให้มากขึ้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าวัดป่าของชาวอำเภออมลาคาไทย มีดังนี้

ป่าวัดป่าเป็นป่าที่พระสงฆ์ใช้เป็นสถานที่ฝึกจิตสมาธิเพราะเป็นสถานที่สงบร่มรื่น ห่างไกลจากหมู่บ้านแต่สภาพป่าวัดป่าในเขตอำเภออมลาคาไทย มีทั้งที่ป่าที่เป็นป่าวัดป่าโดยเฉพาะและป่าวัดป่าที่เป็นทั้งป่าช้าและป่าวัดป่า หมายถึงป่าช้าที่มีบริเวณกว้างแล้วพระเข้าไปสร้างกุฏิเพิ่มสร้างป่าวัดป่าบริเวณเดียวกันซึ่งมีพื้นที่ไม่ชัดเจนเพราะเหตุผลดังกล่าวและมีการสร้างวัดป่าบริเวณป่าที่เป็นป่าช้าหรือคอนปู้ตาบางส่วน

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับป่าวัดป่า มีดังนี้

1. การใช้ประกอบพิธีกรรม เป็นที่บำเพ็ญภาวนาของพระสงฆ์ ชาวบ้านที่ต้องการฝึกจิตสมาธิใช้เป็นสถานที่ฝึกสมาธิและศึกษารธรรมะ เนื่องจากป่าวัดป่าส่วนมากจะร่มรื่น สะอาดเย็นสบายและเงียบสงบ
3. การใช้ประโยชน์จากป่าวัดป่า ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าวัดป่าเป็นแหล่งหาอาหาร เช่นเก็บเห็ด ผักชนิดต่างๆ และใช้หาสมุนไพรแต่จะไม่ล่าสัตว์ทุกชนิดไปทำอาหาร เพราะเป็นเขตอภัยทาน ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด
4. การอนุรักษ์และการจัดการ พระสงฆ์และคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันดูแลรักษาต้นไม้และสัตว์ที่อยู่อาศัยอยู่ในป่าวัดป่า โดยการกำหนดกฎระเบียบในการจัดการป่า เช่น การปรับ การอบรมสั่งสอนประชาชนให้ทราบถึงบาปบุญของการตัดต้นไม้ การฆ่าสัตว์ การเขียนป้ายประกาศเขตอภัยทาน ตลอดจนป้ายกฎระเบียบข้อบังคับในการตัดต้นไม้ และล่าหรือจับสัตว์ป่าในเขตป่าวัดป่าอันจะเป็นสาเหตุของไฟป่าที่เกิดจากการล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า อีกทั้งการรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของป่าวัดป่า โดยดำเนินการดังนี้

4.1 การทอดผ้าป่าต้นไม้และบิณฑบาตต้นไม้ พระสงฆ์ในป่าวัดป่าร่วมกับผู้นำชุมชนจะบอกบุญให้ชาวบ้านนำต้นไม้ไปบริจาคในวันสำคัญ ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันแม่ วันต้นไม้แห่งชาติ และร่วมกันปลูกต้นไม้

4.2 การบวชต้นไม้ พระสงฆ์และหน่วยงานของอำเภอจะร่วมกันบวชต้นไม้ในป่าชุมชนที่มีต้นยางนา อายุหลายร้อยปีเพื่อเป็นการอนุรักษ์โดยการจัดพิธีเชิญแขกจากทุกหน่วยงานในอำเภอ ชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมาเป็นสักขีพยานทำพิธีบวชต้นไม้ เพื่อป้องกันการตัดต้นไม้โดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะตัดเพื่อสร้างถนน สร้างคลองส่งน้ำหรือสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

5. ลักษณะและสภาพของป่าวัดป่าที่เหลืออยู่เนื่องจากการอนุรักษ์ป่าวัดป่าซึ่งเป็นป่าค่อนข้างร่มรื่นเย็นสบาย และมีพระสงฆ์ดูแลร่วมกัน ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านป่าวัดป่าส่วนมากจึงมีต้นไม้เหลืออยู่จัดเป็นเขตอภัยทานสำหรับอนุรักษ์คุ้มครองสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นด้วย

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับป่าวัดป่า มีดังนี้

ชาวบ้านมีความเชื่อว่าป่าวัดป่าเป็นที่สาธารณะและเป็นพระสงฆ์ใครเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า ล่าสัตว์ หรือฆ่าสัตว์ในบริเวณนั้นก็ได้รับบาปกรรมถือเป็นการลบหลู่พระสงฆ์ปล่อยให้ป่าวัดป่าเป็นธรรมชาติแต่ก็ดูแลรักษาเพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในภายหน้าเพื่อตนเองได้บุญ อาศัยบารมีของพระสงฆ์ในการรักษาป่าตลอดจนส่งเสริมการปลูกป่าให้ร่มรื่นเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และให้ความชุ่มชื้นแก่ผืนแผ่นดิน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับพระสงฆ์ฝึกปฏิบัติสมาธิ

บทที่ 4

ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาวิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง ในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยได้เข้าไปคลุกคลีกับผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนเข้าไปร่วมพิธีกรรมที่ชุมชนจัดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า เช่น พิธีบวชต้นไม้ การเลี้ยงบ้านหรือเลี้ยงปู่ตา สอบถามชาวบ้าน ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมได้ออกไปสำรวจสภาพป่าชุมชนทุกตำบล และจดบันทึกข้อมูลในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้รู้ทุกตำบลหลังจากสร้างความคุ้นเคยกับท่านผู้รู้เหล่านั้น เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าชุมชนจากท่านผู้รู้ดังกล่าว นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วเขียนเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หลังจากนั้นได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง และตรวจสอบแนะนำ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมาปรับปรุงตามผู้เชี่ยวชาญแนะนำ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน เมื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจึงนำมาวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูลทางสถิติ โดยกำหนดสัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. สังเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จากผู้รู้จำนวน 16 ท่านและจากการเข้าไปศึกษาจากการสังเกต แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การสอบถาม การศึกษาการ ดำเนินงานขององค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนหลาย ๆ หมู่บ้าน รวมทั้งการศึกษา สภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ป่าชุมชนของชาวอำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการ สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านประเมินผล ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง แล้วนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าว มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และนำไปพิมพ์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

3. ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาวิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และฝึกการ สัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลหลังการสัมภาษณ์จนคล่องแคล่ว จึงแบ่งพื้นที่กันออกไป สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

4. รวบรวมและตรวจสอบแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ ออกไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 128 คน เพื่อพิจารณาความถูกต้อง และหาผลโดยรวม กับจำแนกเป็นรายด้านในการวิเคราะห์ข้อมูล

5. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยรวมและเป็นรายด้านแล้วนำไป เปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายระดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 100)

4.51 - 5.00	หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง เห็นด้วยมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง เห็นด้วยน้อย
0.00 - 1.50	หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

6. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยด้วยวิธีพรรณวิเคราะห์ Descriptive Analysis โดย แยกผลการวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

6.1 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

6.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย
จังหวัดกาฬสินธุ์

ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา

1. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นรูปธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ชาวชนไม่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมคอนปู่ตา	3.31	1.02	ปานกลาง
2. ผู้อาวุโสไม่ถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับคอน- ปู่ตาให้กับคนรุ่นใหม่	3.20	0.79	ปานกลาง
3. จะจำไม่ถ่ายทอดคาถาอาคมในการสวดพิธี ต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่	3.18	0.95	ปานกลาง
4. มีการสร้างสิ่งสาธารณในเขตคอนปู่ตา	2.89	1.01	ปานกลาง
5. คอนปู่ตามีเขตพื้นที่ไม่ชัดเจนทำให้ถูกบุกรุก	3.00	0.92	ปานกลาง
รวม	3.12	0.94	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นรูปธรรม ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง (3.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อเช่นกัน คือ ชาวชนไม่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมคอนปู่ตา (3.31) ผู้อาวุโสไม่ถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับคอนปู่ตาให้กับคนรุ่นใหม่ (3.20) จะจำไม่

ถ่ายทอดคาถาอาคมในการสวดพิธีต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ (2.89) มีการสร้างสิ่งสาธารณะในเขตคอนปู้ตา (2.89) คอนปู้ตามีเขตพื้นที่ไม่ชัดเจนทำให้ถูกบุกรุก (3.00)

2. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อเรื่องผีปู้ตามีจริง	3.12	0.87	ปานกลาง
2. จะจำ ไม่มีบทบาทสำคัญมากนักทำให้ชาวบ้านไม่มีความศรัทธาต่อผีปู้ตา	2.79	0.74	ปานกลาง
3. ชาวบ้าน ไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา	2.06	1.06	น้อย
4. คนรุ่นใหม่ไม่สนใจวิชาอาคมและความเชื่อเกี่ยวกับคอนปู้ตา	2.99	1.04	ปานกลาง
รวม	2.74	1.02	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรมของชาวอำเภออมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง (2.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือชาวบ้าน ไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา (2.06) อยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อเรื่องผีปู้ตามีจริง (3.12) จะจำ ไม่มีบทบาทสำคัญมากนักทำให้ชาวบ้าน ไม่มีความศรัทธาต่อผีปู้ตา (2.79) คนรุ่นใหม่ไม่สนใจวิชาอาคมและความเชื่อเกี่ยวกับคอนปู้ตา (2.99)

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้าที่เป็นรูปธรรม ปรากฏ
รายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้าที่เป็นรูปธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้า ที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ผู้นำชุมชน จะเจ้าและพระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำ ใน การอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้า	4.27	0.87	มาก
2. ครูต้องเป็นผู้นำให้นักเรียนรู้จักความสำคัญ ของป่าคอนปูนุต้า	4.45	0.56	มาก
3. แต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษา ป่าคอนปูนุต้า	3.34	0.79	ปานกลาง
4. ขอบริจาคเงินเพื่อซื้อที่คอนปูนุต้าเพิ่มเติม	3.19	1.05	ปานกลาง
5. กำหนดเขตพื้นที่ป่าคอนปูนุต้าให้ชัดเจน	3.34	0.89	ปานกลาง
รวม	3.72	0.99	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้าที่เป็น
รูปธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.72) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก
2 ข้อคือครูต้องเป็นผู้นำให้นักเรียนรู้จักความสำคัญของป่าคอนปูนุต้า (4.45) ผู้นำชุมชน
จะเจ้าและพระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำใน การอนุรักษ์ป่าคอนปูนุต้า (4.17) อยู่ในระดับปานกลาง
3 ข้อ คือแต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษาป่าคอนปูนุต้า (3.34) เท่ากับ ขอบริจาคเงิน
เพื่อซื้อที่คอนปูนุต้าเพิ่มเติม และกำหนดเขตพื้นที่ป่าคอนปูนุต้าให้ชัดเจน (3.19)

4. แนวทางการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรม ปรากฏ
รายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แนวทางการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็นนามธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา ที่เป็นนามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ผู้นำชุมชน ต้องปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีปู้ตา และทำตัวเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้	3.91	1.12	มาก
2. จะจ้กควรถ่ายทอดวิชาอาคมให้กับคนรุ่นใหม่	4.19	1.02	มาก
3. จะจ้กต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือและปลูก ฝังความเชื่อเรื่องผีให้กับคนรุ่นใหม่	3.50	1.31	ปานกลาง
4. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้กับคนใน ชุมชน	4.34	0.93	มาก
5. ปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของผี ปู้ตาให้เกิดขึ้นกับทุกคนในชุมชน	4.10	1.10	มาก
รวม	4.01	1.09	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตาที่เป็น
นามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.01) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก
3 ข้อ คือ ผู้นำชุมชน ต้องปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีปู้ตา และทำตัวเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้
(3.91) จะจ้กควรถ่ายทอดวิชาอาคมให้กับคนรุ่นใหม่ (4.19) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์
ป่าให้กับคนในชุมชน (4.34) ปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของผีปู้ตาให้เกิดขึ้น
ทุกคนในชุมชน (4.10) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ จะจ้กต้องปฏิบัติตนให้เป็น
ที่น่าเชื่อถือและปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีให้กับคนรุ่นใหม่ (3.50)

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้า

5. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ชาวบ้านขยายเขตที่ทำการเกษตรเข้าไปในเขตป่าช้า	3.36	0.29	ปานกลาง
2. ชาวบ้านนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในเขตป่าช้า	3.20	0.97	ปานกลาง
3. ชาวบ้านตัดต้นไม้ในป่าช้ามาทำฟืนและเผาถ่าน	2.98	1.07	ปานกลาง
4. ขอบเขตพื้นที่ป่าช้าไม่ชัดเจน	2.97	1.03	ปานกลาง
5. ชาวบ้านเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ในป่าช้าโดยการจุดไฟเผา	3.16	0.97	ปานกลาง
รวม	3.13	0.99	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.13) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ข้อ คือชาวบ้านขยายเขตที่ทำการเกษตรเข้าไปในเขตป่าช้า (3.36) ชาวบ้านนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในเขตป่าช้า (3.20) ชาวบ้านตัดต้นไม้ในป่าช้ามาทำฟืนและเผาถ่าน (2.98) ขอบเขตพื้นที่ป่าช้าไม่ชัดเจน (2.97) และชาวบ้านเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ในป่าช้าโดยการจุดไฟเผา (3.16)

6. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีลดลง	3.20	0.88	ปานกลาง
2. ผู้นำชุมชนไม่สนใจในการอนุรักษ์ป่าช้า	3.32	0.80	ปานกลาง
3. ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและ ไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า	3.31	1.00	ปานกลาง
4. ผู้นำอาวุโสในชุมชนไม่ได้ปลูกฝังความเชื่อ เรื่องผี ดวงวิญญาณ ให้กับคนรุ่นใหม่จึงทำให้ คนเหล่านี้ไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า	3.23	0.83	ปานกลาง
รวม	3.27	25.27	ปานกลาง

จากตารางที่ 7 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.27) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ข้อ คือ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีลดลง (3.20) ผู้นำชุมชนไม่สนใจในการอนุรักษ์ป่าช้า (3.32) ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า (3.31) และ ผู้นำอาวุโสในชุมชนไม่ได้ปลูกฝังความเชื่อเรื่องผี ดวงวิญญาณ ให้กับคนรุ่นใหม่จึงทำให้คนเหล่านี้ไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า (3.23)

7. แนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม ปรากฏรายละเอียด
ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าช้าให้แน่นอนชัดเจน	3.60	0.81	มาก
2. ปลูกป่าเพิ่มเติมบริเวณที่ว่างในป่าช้า	3.27	0.85	ปานกลาง
3. แต่งตั้งคณะกรรมการและออกกฎระเบียบของหมู่บ้านในการดูแลรักษาป่าช้า	3.99	0.87	มาก
4. กำหนดเขตพื้นที่ใช้สอยประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านให้ชัดเจน	3.65	1.19	มาก
รวม	3.63	1.04	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าช้าให้แน่นอนชัดเจน (3.60) แต่งตั้งคณะกรรมการและออกกฎระเบียบของหมู่บ้านในการดูแลรักษาป่าช้า (3.99) กำหนดเขตพื้นที่ใช้สอยประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านให้ชัดเจน (3.65) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ ปลูกป่าเพิ่มเติมบริเวณที่ว่างในป่าช้า (3.27)

8. แนวทางการแก้ไขปัญหาคาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม ปรากฏรายละเอียด
ในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แนวทางการแก้ไขปัญหาคาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาคาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็น นามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและต้นไม้ ในป่าช้า	3.45	0.87	ปานกลาง
2. ถ่ายทอดวัฒนธรรมและชี้ให้เห็นความสำคัญ ของป่าช้าให้แก่คนรุ่นใหม่	3.46	0.89	ปานกลาง
3. ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสควรมีบทบาทในการ เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่า	3.92	1.07	มาก
4. พลังองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง	4.09	1.06	มาก
รวม	3.73	1.04	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาคาการอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็น
นามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก
2 ข้อ คือ พลังองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง (4.09) ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสควรมีบทบาท
ในการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่า (3.92) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือสร้างจิตสำนึก
ในการอนุรักษ์ป่าและต้นไม้ในป่าช้า (3.45) ถ่ายทอดวัฒนธรรมและชี้ให้เห็นความสำคัญ
ของป่าช้าให้แก่คนรุ่นใหม่ (3.46)

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่า

9. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. มีการสร้างถาวรวัตถุภายในวัดป่ามากเกินไป	3.46	0.90	ปานกลาง
2. การขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านเข้าไปในเขตวัดป่า	3.49	0.82	ปานกลาง
3. ขาดพระสงฆ์ดูแลวัดป่า	3.40	0.76	ปานกลาง
4. พระสงฆ์และผู้นำชุมชน ไม่เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่า	3.47	0.97	ปานกลาง
5. เขตชนนีสงฆ์ไม่ชัดเจนแน่นอน	3.17	0.89	ปานกลาง
รวม	3.40	0.90	ปานกลาง

จากตารางที่ 10 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ข้อ คือ มีการสร้างถาวรวัตถุภายในวัดป่ามากเกินไป (3.36) การขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านเข้าไปในเขตวัดป่า (3.49) ขาดพระสงฆ์ดูแลวัดป่า (3.40) พระสงฆ์และผู้นำชุมชน ไม่เป็นผู้นำในการอนุรักษ์ป่า (3.47) และ เขตชนนีสงฆ์ไม่ชัดเจนแน่นอน (3.17)

10. ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ชาวบ้านไม่เชื่อเรื่องบาปจากการตัดต้นไม้ในป่าวัดป่า	3.24	0.94	ปานกลาง
2. ขาดความร่วมมือระหว่างพระในวัดป่ากับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า	3.43	0.79	ปานกลาง
3. ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสวัดป่า	3.11	0.89	ปานกลาง
4. ไม่มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า	3.06	1.32	ปานกลาง
5. ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของป่าวัดป่า	3.44	0.98	ปานกลาง
รวม	3.26	0.95	ปานกลาง

จากตารางที่ 11 พบว่าปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ข้อ คือ ชาวบ้านไม่เชื่อเรื่องบาปจากการตัดต้นไม้ในป่าวัดป่า (3.24) ขาดความร่วมมือระหว่างพระในวัดป่ากับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า (3.43) ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสวัดป่า (3.11) ไม่มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า (3.06) ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของป่าวัดป่า (3.44)

11. แนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม ปรากฏ
รายละเอียดในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แนวทางในการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่า ที่เป็นรูปธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. ไม่สร้างถาวรวัตถุภายในวัดป่ามากเกินไป	3.52	0.81	มาก
2. ประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านไม่ให้บุกรุกพื้นที่ป่า วัดป่า	3.41	0.95	ปานกลาง
3. แต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นนักอนุรักษ์มาเป็นเจ้า อาวาสวัดป่า	3.58	0.87	มาก
4. ปกป้องป่าเพิ่มในวันสำคัญต่าง ๆ	3.47	0.97	ปานกลาง
5. ปักเขตแดนพื้นที่ป่าวัดป่าให้ชัดเจนแน่นอน	3.78	1.11	มาก
6. ทอดผ้าป่าต้นไม้ บิณฑบาตต้นไม้ และ บวชต้นไม้	3.39	1.10	ปานกลาง
7. เขียนคำขวัญ กฎข้อห้าม เขตอภัยทาน ติด ตามต้นไม้ในป่าวัดป่า	3.16	1.28	ปานกลาง
รวม	3.47	1.06	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ ไม่สร้างถาวรวัตถุภายในวัดป่ามากเกินไป (3.52) แต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นนักอนุรักษ์มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่า (3.58) ปักเขตแดนพื้นที่ป่าวัดป่าให้ชัดเจนแน่นอน (3.78) และอยู่ในระดับปานกลาง 4 ข้อ คือ ประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านไม่ให้บุกรุกพื้นที่ป่าวัดป่า (3.41)

ปลูกป่าเพิ่มในวันสำคัญ ต่าง ๆ (3.47) ทอดผ้าป่าต้นไม้ บิณฑบาตต้นไม้ และบวชต้นไม้ (3.39) เขียนคำขวัญ กฎข้อห้าม เขตอภัยทาน ติดตามต้นไม้ในป่าวัดป่า (3.16)

12. แนวทางการแก้ไขปัญหาค่าการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม ปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แนวทางการแก้ไขปัญหาค่าการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม

แนวทางการแก้ไขปัญหาค่าการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
1. พระในวัดป่าควรปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จักบาปบุญคุณโทษในการตัดไม้ทำลายป่า	3.77	1.17	มาก
2. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า	3.41	0.99	ปานกลาง
3. ปลูกฝังเจตคติให้คนรุ่นใหม่สนใจในเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์	3.58	0.85	มาก
4. ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ป่าวัดป่าในรูปของพลังองค์กรชุมชน	4.18	0.81	มาก
รวม	3.73	0.98	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาค่าการอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือพระในวัดป่าควรปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จักบาปบุญคุณโทษในการตัดไม้ทำลายป่า (3.77) ปลูกฝังเจตคติให้คนรุ่นใหม่สนใจในเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (3.58) ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ป่าวัดป่าในรูปของพลังองค์กรชุมชน (4.18) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า (3.41)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอ
กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิจัย 2 ประเด็น คือ

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอ
กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับ
การอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของเขตพื้นที่อำเภอ กมลาไสย
จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 8 ตำบล ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม
พ.ศ. 2544 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2545 รวมระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ 10 เดือน
โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่า
ชุมชน การจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอ กมลาไสย สภาพปัจจุบัน
ปัญหาของป่าชุมชนในเขตอำเภอ กมลาไสย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัย
ได้ศึกษาภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเข้าไปสำรวจพื้นที่และลักษณะของป่าชุมชน
ทุกตำบล ในเขตอำเภอ กมลาไสย และเข้าไปสร้างความคุ้นเคยสนทนากับท่านผู้รู้ตำบลละ
2 ท่าน เพื่อสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ตั้งกระทะที่เป็นภูมิปัญญา
ชาวบ้าน ตลอดจนปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชุมชนจากท่านผู้รู้
ทั้ง 16 ท่าน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นรายข้อตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้
แล้วนำไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณา
ตรวจสอบและประเมินค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เมื่อ
ผู้เชี่ยวชาญประเมินเสร็จแล้วก็นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมาปรับปรุงแก้ไขและพิมพ์เพื่อใช้
เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น
(Classification random sampling) โดยผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยได้ช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้มี สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างครบทั้งหมด ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ตรวจสอบ ความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ทุกฉบับ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คน ใช้ค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในการวิเคราะห์ ส่วนการนำเสนอผลการวิจัยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สรุปผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

สรุปผล

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา คือ

1.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา มีดังนี้

1.1.1 การใช้ประกอบพิธีกรรมชาวบ้านจะใช้ศาลปู่ตาและบริเวณป่าคอนปู่ตาประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการบอกกล่าวต่อผิบรรพบุรุษให้ปกป้องรักษาชุมชน และชาวบ้านลูกหลานให้อยู่เป็นสุข คลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล ทำการเกษตรให้ได้ผลผลิตมากมายปราศจากภัยต่าง ๆ ที่จะมาทำลายผลิตผลทางการเกษตร

1.1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าคอนปู่ตาในบริเวณป่าคอนปู่ตามักจะเป็นป่าที่มีความร่มรื่น ชุ่มชื้นเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า เช่นนก กระแต กระรอก งู และผักต่าง ๆ เช่น อีปูก อีลอก ตลอดจนพืชสมุนไพร ชาวบ้านจะได้รับประโยชน์จากการเก็บเห็ด ผักตัดดอกกระเจียว ไข่มดแดง และเก็บสมุนไพร

1.1.3 การจัดการและการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาโดยการปักเขตแดนที่ชัดเจนป้องกันการบุกรุกเขตแดน โดยผู้นำหมู่บ้านและอาวุโสในหมู่บ้านได้ร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นหรือองค์กรการบริหารส่วนตำบล และสำนักงานที่ดินอำเภอ ดำรวจปักเขตแดนพื้นที่

ป่าคอนปู้ตาให้ชัดเจน โดยอาศัยพลังมวลชนกับกฎหมายบังคับ ป้องกันการบุกรุกที่
คอนปู้ตา พร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในเขตบริเวณคอนปู้ตา

1.1.4 ลักษณะและสภาพของป่าคอนปู้ตาที่เหลืออยู่เนื่องจากการอนุรักษ์
ป่าคอนปู้ตาของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความเชื่อว่าการเคารพบูชาผีปู้ตาที่
คุ้มครองรักษาหมู่บ้านและชาวบ้านให้อยู่ดีมีสุข เมื่อพวกเขารักษาจารีตประเพณีที่ดีงามแต่ถ้า
ใครไปรุกรานที่อยู่ของปู้ตา ไปตัดไม้ทำลายป่า จับสัตว์หรือฆ่าสัตว์ของปู้ตาก็จะได้รับโทษ
หรือความเดือดร้อนหรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานากับตนเองหรือคนในครอบครัว ประกอบ
กับสภาพภูมิประเทศของอำเภออมลาคาไทยที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่สองสายคือแม่น้ำป่า
กับลำน้ำชีและเป็นที่ตั้งเมืองโบราณ คือ เมืองฟ้าแดดสงยาง จึงทำให้ป่าชุมชนส่วนใหญ่ใน
พื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าไม้ที่มีต้นยางอายุหลายร้อยปีกระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุก ๆ ตำบล ที่เป็น
สถานที่ตั้งของศาลปู้ตาหรือคอนปู้ตา เป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนร่มรื่นและสงบ มีการอนุรักษ์ไว้
โดยคณะกรรมการของหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านคอยสอด
ส่องดูแลไม่ให้มีการตัดไม้ ขูดเจาะน้ำมันยาง ห้ามจุดไฟเผาป่าหรือล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ใน
บริเวณป่าคอนปู้ตา

1.2 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าคอนปู้ตา มีดังนี้

1.2.1 ชาวบ้านมีความเชื่อว่าคอนปู้ตาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะล่วง
ละเมิดหรือทำลายป่าไม้ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณคอนปู้ตาไม่ได้ เมื่อมีใครฝ่าฝืนก็จะ
มีอันเป็นไป เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดการสูญเสียสิ่งของที่ตนรัก การประสบอุบัติเหตุ
หรือการจบชีวิตอาจจะประสบกับตนเองหรือครอบครัว ญาติพี่น้องก็ได้ เป็นความเชื่อที่ได้
สั่งสมกันมาเป็นเวลานานบางหมู่บ้านปู้ตาจะสามารถพยากรณ์ฟ้าฝน อุบัติภัยต่าง ๆ ได้
โดยจะจำผู้ที่เป็นล่ามติดต่อระหว่างผีปู้ตากับชาวบ้าน จะบอกว่า ปีนี้น้ปู้บอกว่าจะตกช่วง
ไหนแล้ง ช่วงไหนจะเกิดน้ำท่วมหรือภัยพิบัติใดบ้าง ตลอดจนการบอกกล่าวปู้ตาเมื่อมีคน
เข้ามาอาศัยในหมู่บ้านหรือคนในหมู่บ้านออกไปอาศัยอยู่ที่อื่น ๆ โดยการนำธูป เทียน
และดอกไม้สีขาวไปบอกปู้ตา

2.1.2 ความนับถือผู้นำหรือจะจำในหมู่บ้านที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ในการ
ติดต่อกับผี หรือดวงวิญญาณ และสามารถทำนายเหตุการณ์บางเหตุการณ์ได้ถูกต้องแม่นยำ

ตลอดจนการมีกาตาเวทย์มนต์ สามารถเป่ารักษาโรคภัยไข้เจ็บ ท่านเหล่านี้จะมีการปฏิบัติคนแตกต่างกันทั่ว ๆ ไป ก็คือต้องรักษาศีล และมีการชะง่า (ข้อห้าม) ในบางสิ่ง เช่น ห้ามเดินลอดผ่านผ้าขึ้นผู้หญิง ห้ามรับประทานเนื้อมังงสัตว์ (สัตว์สี่ชนิด) เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าช้าของชาวอำเภออมลาคาไทย

2.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าช้า มีดังนี้

2.1.1 การใช้ประกอบพิธีกรรม ป่าช้าใช้เป็นสถานที่ฝังศพ และเผาศพคนตายโดยทำเป็นเชิงตะกอนเผาศพใช้พื้นแห้งเป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เลิกใช้เชิงตะกอนเผาศพแล้ว เพราะมีการสร้างเมรุเผาศพและใช้วัดเป็นสถานที่สร้างเมรุ ป่าช้าจึงใช้เฉพาะศพที่เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุเท่านั้น เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าคนที่เสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุห้ามเผาศพ ต้องฝังไว้อย่างน้อยสามปีถึงขุดขึ้นมาเผาหรือทำพิธีได้

2.1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าช้าใช้เป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักต่าง ๆ ตลอดจนล่าสัตว์มาทำเป็นอาหาร เช่น หนู กิ้งก่า กระจอก นก และแมลงชนิดต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลากหลายชนิด นอกจากนี้ยังใช้เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน ได้แก่ วัว ควาย ตลอดจนใช้เป็นแหล่งเก็บฟืนของชาวบ้านบางคน แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยควบคุมดูแลไม่ให้มีการตัดต้นไม้ และเก็บฟืนจากป่าช้า แต่การเก็บของป่าเพื่อนำมาทำเป็นอาหารและขายไม่ได้ห้าม

2.1.3 การจัดการและการอนุรักษ์ป่าช้า ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เห็นความสำคัญของป่าชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นป่าคอนปูนตา ป่าช้า หรือป่าวัดป่าเนื่องมาจากการรณรงค์ของรัฐบาล และ โครงการปลูกสร้างป่าชุมชน โครงการมอบชงแก่หมู่บ้านที่มีอาสาสมัครพิทักษ์ป่าของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยมีกองทัพบกที่ 2 จัดการฝึกอบรมคณะกรรมการอาสาสมัครพิทักษ์ป่าของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีป่าชุมชน และมีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวนมากพอที่จะปลูกสร้างป่าชุมชน อาทิ ตำบลหลักเมือง ตำบลโพรงงาม ตำบลคงถึงตำบลโคกสมบูรณ์ โดยมี การแต่งตั้งประธาน รองประธาน และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ฝึกการอบรม ศึกษาดูงาน ตลอดจนมีการประกวดป่าชุมชนดีเด่นเพื่อรับรางวัลและจะได้รับพระราชทานธงอาสาสมัครพิทักษ์ป่าจากพระหัตถ์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งป่าชุมชนกุดน้ำใส ตำบลหลักเมือง อำเภออมลาคาไทย

ได้รับพระราชทานชงดังก้าวเมื่อปี พ.ศ. 2539 และได้รับรางวัลป่าชุมชนดีเด่น 1 ใน 15 ป่าชุมชนดีเด่นของภาคอีสานตอนบน ด้วยเป็นการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยใช้องค์กรชุมชน

2.1.4 ลักษณะและสภาพของป่าที่เหลืออยู่ พื้นที่บริเวณป่าช้าของชาวบ้านในเขตอำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านและเป็นพื้นที่ป่าที่ไม่ค่อยมีความอุดมสมบูรณ์มากนัก เนื่องจากการเลือกทำเลป่าช้าของคนสมัยก่อนที่เลือกป่าไม่ค่อยรก การไม่ได้ใช้ป่าช้าเป็นที่เผาศพเพราะมีการเผาศพตามเมรุในวัด การถูกลักลอบตัดต้นไม้ไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน การใช้ป่าช้าเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ หางของป่าตลอดจนการล่าสัตว์เพื่อนำมาทำอาหาร ได้แก่ หนู กิ้งก่า กระจอก พังพอน ไช้มคแดง นกและแมลงชนิดต่าง ๆ ดังนั้นสภาพป่าช้าจึงไม่มีความสมบูรณ์เท่ากับป่าคอนปูน

2.2 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับป่าช้า มีดังนี้

2.2.1 ชาวบ้านมีความเชื่อว่าต้นไม้ต่างๆในป่าช้าเป็นของผีนางนางไม้ ห้ามนำมาสร้างบ้านเรือนถ้าใครไม่เชื่อก็จะถูกผีเข้าหรือผีอำอาจจะทำให้ตนเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีอันเป็นไปต่างๆในทางที่ไม่ดี เช่น เจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุต่างๆ แต่ถ้าเป็นการหาของป่า สมุนไพร เก็บพิน ไม้เถิก ๆ ชาวบ้านสามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้แต่ต้องขออนุญาตผีที่สิงอยู่บริเวณนั้นก่อน โดยกล่าวคำขอในใจ หรือออกเสียงก็ได้ ไม่ต้องทำพิธีกรรมอะไร เนื่องจากปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวของชาวบ้านลดลง จึงต้องส่งเสริมให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้อบรมสั่งสอนลูกหลานให้มีความเชื่อด้านนี้ให้มากขึ้น

2.2.2 พลังองค์กรชุมชนมีส่วนที่ช่วยให้ชุมชนมีการอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้โดยการที่คนในชุมชนที่รวมพลังกัน ไม่ยอมคบหาสมาคมกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎของชุมชนนั้น ๆ ทำให้ไม่มีใครกล้าที่จะประพฤติดีกกฎของชุมชนเพราะกลัวคนอื่น ๆ รังเกียดตนเองหรือครอบครัว และเวลาขอความช่วยเหลือจากใครก็จะไม่ได้รับความร่วมมือ

3. ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าวัดป่าของชาวอำเภอภูกามยาว มีดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าวัดป่า คือ

3.1.1 การใช้ประกอบพิธีกรรมเป็นที่บำเพ็ญกุศลของพระสงฆ์

ชาวบ้านที่ต้องการฝึกจิตสมาธิใช้เป็นสถานที่ฝึกสมาธิและศึกษาธรรมะ เนื่องจากป่าวัดป่าส่วนมากจะร่มรื่นสะอาดเย็นสบายและเงียบสงบ

3.1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าวัดป่า ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าวัดป่าเป็นแหล่งหาอาหาร เช่น เก็บเห็ด ผักชนิดต่างๆ และใช้หาสมุนไพรแต่จะไม่ล่าสัตว์ทุกชนิดไปทำอาหารเพราะเป็นเขตอุทยาน ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด

3.1.3 การอนุรักษ์และการจัดการ พระสงฆ์และคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกันดูแลรักษาต้นไม้และสัตว์ที่อยู่อาศัยอยู่ในป่าวัดป่า โดยการกำหนดกฎระเบียบในการจัดการป่า เช่น การปรับ การอบรมสั่งสอนประชาชนให้ทราบถึงบาปบุญของการตัดต้นไม้ การล่าสัตว์ การเขียนป้ายประกาศเขตอุทยาน ตลอดจนป้ายกฎระเบียบข้อบังคับในการตัดต้นไม้ และล่าจับสัตว์ป่าในเขตป่าวัดป่าอันจะเป็นสาเหตุของไฟป่าที่เกิดจากการล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าอีกทั้งการรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ของป่าวัดป่า โดยดำเนินการดังนี้

- การทอดผ้าป่าต้นไม้และบิณฑบาตต้นไม้ พระสงฆ์ในป่าวัดป่าร่วมกับผู้นำชุมชนจะบอกบุญให้ชาวบ้านนำต้นไม้ไปบริจาคในวันสำคัญ ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันแม่ วันต้นไม้แห่งชาติ และร่วมกันปลูกต้นไม้
- การบวชต้นไม้ พระสงฆ์และหน่วยงานของอำเภอจะร่วมกันบวชต้นไม้ในป่าชุมชนที่มีต้นยางนา อายุหลายร้อยปีเพื่อเป็นการอนุรักษ์โดยการจัดพิธีเชิญแขกจากทุกหน่วยงานในอำเภอ ชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงมาเป็นสักขีพยานทำพิธีบวชต้นไม้เพื่อป้องกันการตัดต้นไม้โดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะตัดเพื่อสร้างถนน สร้างคลองส่งน้ำ หรือสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

3.1.4 ลักษณะและสภาพของป่าวัดป่าที่เหลืออยู่ เนื่องจากการอนุรักษ์ป่าวัดป่าซึ่งเป็นป่าค่อนข้างร่มรื่นเย็นสบาย และมีพระสงฆ์ดูแลร่วมกัน ผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน ช่วยกันปลูกรักษาดูแลป่าวัดป่าส่วนมากจึงมีต้นไม้เหลืออยู่จัดเป็นเขตอุทยานสำหรับอนุรักษ์คุ้มครองสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นด้วย

3.2 ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมเกี่ยวกับป่าวัดป่า มีดังนี้

3.2.1 ชาวบ้านมีความเชื่อว่าป่าวัดป่าเป็นที่สาธารณะและเป็นที่

กรณีสงฆ์เฝ้าเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า ล่าสัตว์ หรือฆ่าสัตว์ในบริเวณนั้นก็จะได้รับบาปกรรม ถือเป็นการลบหลู่พระสงฆ์ ปล่อยให้ป่าวัดป่าเป็นธรรมชาติแต่ก็ดูแลรักษาเพื่อให้ถูกหลาน ได้ใช้ประโยชน์ในภายหน้า เพื่อตนเองได้บุญ อาศัขบารมีของพระสงฆ์ในการรักษาป่า ตลอดจนส่งเสริมการปลูกป่าให้ร่มรื่นเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และให้ความชุ่มชื้น แก่ผืนแผ่นดิน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับพระสงฆ์ฝึกปฏิบัติสมาธิ

3.2.2 การสร้างเจดคติเกี่ยวกับการทำบุญ เช่นการบริจาคต้นไม้ การปลูกต้นไม้ การบวชต้นไม้ หรือการทอดผ้าป่าต้นไม้ มีส่วนที่จะช่วยให้ป่าวัดป่ามีพื้นที่ป่า และพื้นที่ร่มรื่นมากขึ้น แต่ก็ยังจะต้องสร้างให้เกิดกับชาวบ้านอีกมากเพราะส่วนมากยังเน้น เรื่องของการสร้างถาวรวัตถุในวัดมากอยู่ หรือการบริจาคเงินทองยังเป็นสิ่งที่คนทั่วไปคิดว่า จะได้บุญมาก

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

1.1 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นรูปธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.12) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อเช่นกัน คือ ชาวชนไม่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมคอนปู่ตา (3.31) ผู้อาวุโสไม่ถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับคอนปู่ตาให้กับคนรุ่นใหม่ (3.20) จะจำไม่ถ่ายทอดคาถาอาคมในการสวดพิธีต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ (2.89) มีการสร้างสิ่งสาธารณะในเขตคอนปู่ตา (2.89) คอนปู่ตามีเขตพื้นที่ไม่ชัดเจนทำให้ถูกบุกรุก (3.00)

1.2 ปัญหาการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตาที่เป็นนามธรรม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา (2.06) อยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อเรื่องผีปู่ตามีจริง (3.12) จะจำไม่มีบทบาทสำคัญมากนักทำให้ชาวบ้านไม่มีความเชื่อศรัทธาต่อผีปู่ตา (2.79) คนรุ่นใหม่ไม่สนใจวิชาอาคมและความเชื่อเกี่ยวกับคอนปู่ตา (2.99)

2.3 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นรูปธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าช้าให้แน่นอนชัดเจน (3.60) แต่งตั้งคณะกรรมการและออกกฎระเบียบของหมู่บ้านในการดูแลรักษาป่าช้า (3.99) กำหนดเขตพื้นที่ใช้สอยประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านให้ชัดเจน (3.65) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ ปกป้องป่าเพิ่มเติมบริเวณที่ว่างในป่าช้า (3.27)

2.4 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้าที่เป็นนามธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ พลังองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง (4.09) ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการอนุรักษป่า (3.92) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษป่าและต้นไม้ในป่าช้า (3.45) ถ่ายทอดวัฒนธรรมและจรรยาบรรณให้ถึงความสำคัญของป่าช้าให้แก่คนรุ่นใหม่ (3.46)

3. ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าช้า ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1 ปัญหาคารอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ข้อ คือ มีการสร้างถาวรวัตถุภายในวัดป่ามากเกินไป (3.36) การขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านเข้าไปในเขตวัดป่า (3.49) ขาดพระสงฆ์ดูแลวัดป่า (3.40) พระสงฆ์และผู้นำชุมชนไม่เป็นผู้ดำเนินการอนุรักษป่า (3.47) และ เขตธรณีสงฆ์ไม่ชัดเจนแน่นอน (3.17)

3.2 ปัญหาคารอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 5 ข้อ คือ ชาวบ้านไม่เชื่อเรื่องบาปจากการตัดต้นไม้ในป่าวัดป่า (3.24) ขาดความร่วมมือระหว่างพระในวัดป่ากับชาวบ้านในการอนุรักษป่า (3.43) ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสวัดป่า (3.11) ไม่มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษป่าวัดป่า (3.06) ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของป่าวัดป่า (3.44)

3.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.74) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ ไม่สร้างถาวรวัตถุ

ภายในวัดป่ามากกินไป (3.52) แต่งตั้งเจ้าอาวาสที่เป็นนักอนุรักษ์มาเป็นเจ้าอาวาสวัดป่า (3.58) ปักเขตแดนพื้นที่ป่าวัดป่าให้ชัดเจนแน่นอน (3.78) และอยู่ในระดับปานกลาง 4 ข้อ คือ ประชุมชี้แจงให้ชาวบ้าน ไม่ให้บุกรุกพื้นที่ป่าวัดป่า (3.41) ปลุกป่าเพิ่ม ในวันสำคัญต่าง ๆ (3.47) ทอดผ้าป่าต้นไม้ บิณฑบาตต้นไม้ และบวชต้นไม้ (3.39) เขียนคำขวัญ กฎข้อห้าม เขตอุทยาน ติดตามต้นไม้ในป่าวัดป่า (3.16)

3.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (3.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ พระในวัดป่าควรปลุกฝังให้คนในชุมชนรู้จักบาปบุญคุณโทษในการตัดไม้ทำลายป่า (3.77) ปลุกฝังเจตคติให้คนรุ่นใหม่สนใจในเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (3.58) ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ป่าวัดป่าในรูปของพลังองค์กรชุมชน (4.18) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า (3.41)

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของ ชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามประเด็นที่ได้ศึกษาวิจัย ดังนี้

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาภาคสนามด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและ แบบไม่มีส่วนร่วม ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมสามารถสังเกตได้จากลักษณะทั่วไป ของป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาคาไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่เป็นป่าชุมชนที่ยังคงมี ความอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่บนเนินใกล้กับหมู่บ้าน ต้นไม้ที่พบส่วนมากจะเป็นต้นยาง ขนาดใหญ่ ไม้อื่น ๆ ก็มีบ้าง เช่น ประดู่ ตะแบก พะยอม พญา ตะแบก และ ไม้ชั้นต่ำ พวก นมแมว ตาบเตือ หญ้าคา อีลือก อีปุก ดอกกระเจียว และเห็ดต่าง ๆ สัตว์ป่าก็ พอมีย้างแต่เป็นสัตว์เล็ก ๆ เช่น อีเห็น กระรอก กระแต พังพอน กิ้งก่า งู นกและแมลง ชนิดต่าง ๆ ป่าชุมชนใดที่ไม่มีต้นยางขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ จะเป็นป่าที่มีต้นไม้พวก พญา

ตะแบก พะยอม เต็ง รัง จีเหตีก แต่ดัน ไม้เหล่านี้จะมีขนาดไม่โตนักเป็นพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อย ตั้วป่าก็อาศัยอยู่ไม่มาก ส่วนใหญ่จะเป็นต้นไม้ชั้นต่ำ และเถาวัลย์ ป่าที่มีลักษณะเช่นนี้มักเป็นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน หรือที่ป่าช้าเก่าเป็นป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าป่าคอนปู้ตาและป่าวัดป่าชาวบ้านในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์เริ่มตระหนักในความสำคัญของป่าชุมชน และผลกระทบที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผศ.รัตน์ รัฐเขตต์ (2538 : 94) ที่ทำการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนภาคอีสานของไทยซึ่งเพาะปลูกด้วยการทำนาไผ่และตั้งถิ่นฐานใกล้เขตป่า เป็นชุมชนที่ป่าได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน ทำให้ชุมชนเหล่านี้เป็นแหล่งสะสมความรู้ทางด้านพฤกษศาสตร์ที่สำคัญทั้งด้านพืชอาหาร และสมุนไพร การรู้จักใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องได้ทำให้พันธุ์พืชเหล่านี้ได้รับการรักษาและสืบต่อทางพันธุกรรมในป่าเป็นเวลานาน องค์กรชุมชนท้องถิ่นของชุมชนในเขตอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหน่วยงานของท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะเป็นองค์กรอิสระบริหารงานในรูปของคณะกรรมการของหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่เป็นผู้ดูแลรักษา และใช้กฎของชุมชนนั้นซึ่งเป็นข้อบังคับตกลงร่วมกันของทุกคนในชุมชน ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของป่าชุมชนต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อลูกหลานรุ่นต่อไป โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ แพรววี ศรีโอบฐ์ (2544 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับป่าบุ่งป่าทามในวิถีชีวิตของชาวบ้าน โนนยาง ตำบลเขวา อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่พบว่าสภาพการอนุรักษ์ป่าบุ่งป่าทามที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำและนกเป็ดน้ำโดยสมาชิกชุมชนได้ออกกฎระเบียบของชุมชนในการห้ามจับสัตว์หายากและห้ามจับปลาในฤดูวางไข่

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ความศรัทธา พลังองค์กรชุมชนหรือแรงขับทางสังคมซึ่งชาวบ้านจะกลัวมากกว่ากฎหมาย คือกลัวสังคมไม่ยอมรับ ไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย กลัวถูกบุคคลในชุมชนนินทาหรือตำหนิ นับว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีส่วนช่วยให้ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ยังคงสภาพป่าชุมชนที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิบุตย์ จำรัสพันธุ์ และคณะ (2537 : 52) พบว่าในกรณีการลงโทษที่ชาวบ้านกลัวกันมากที่สุดก็คือ กลัวสังคมหมู่บ้านจะรังเกียจโดยไม่คบหาสมาคมและกลัวการนิโทษกับชาวบ้านทำให้ ไม่สามารถเข้ากับชาวบ้าน ได้ จึงไม่ค่อยมีใครกล้าปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูคุณภาพของหมู่บ้าน ภูมิปัญญาที่เป็นความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ผู้นำชุมชน และผู้อาวุโส ในชุมชนของชาวอำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ช่วยอนุรักษ์ ป่าชุมชนได้อีกระดับหนึ่งโดยผู้อาวุโสเหล่านี้จะใช้สถานที่ดอนปู่ตาเป็นที่ประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ ที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองทุกคนในชุมชนให้อยู่ดีมีสุข พ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ทำพิธี เสี่ยงทายฝนด้วยพิธีกรรมของผู้อาวุโสดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านสามารถช่วยกันอนุรักษ์ ป่าชุมชนไว้ได้ระดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บัญชา แก้วส่อง และคณะ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า ศักยภาพของป่าชุมชนในการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืน ส่วนใหญ่จะเป็นป่าพิธีกรรมมากกว่าการนำมาใช้ในด้านเศรษฐกิจ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และไว้ใช้สอยเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมในเขต อำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ด้านนี้มีแนวโน้มของความเชื่อ ความศรัทธาของคนรุ่นใหม่ลดลง ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การที่คนรุ่นใหม่ไปทำงานหรือขายแรงงาน ในเมืองใหญ่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมสืบสานวัฒนธรรมด้านนี้ การศึกษาและความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ดังนั้นผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ในชุมชนต้องตระหนักถึงภูมิปัญญาด้านนี้ให้คงอยู่กับชุมชนสืบไป

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นรูปธรรมของชาวอำเภออมลาคาไสย จังหวัด กาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา พบว่าปัญหาของเขตแดนบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนไม่ชัดเจนแน่นอน มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ข้อมูลยังไม่ชัดเจน การบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้าน ที่มีที่ดินติดต่อกับป่าชุมชนขยายพื้นที่บุกรุกเพื่อทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การเก็บฝืน การ หาของป่า การล่าสัตว์ของชาวบ้าน ตลอดจนถึงการสร้างสิ่งสาธารณของรัฐ บาลและชุมชน มีอยู่เสมอทำให้ป่าชุมชนถูกทำลายไปบ้างซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิจักขณ์ รัตนวรรณ (2541 : 86) ที่พบว่า การขยายพื้นที่ทำนายนยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

ตลอดจนถึงการมีเครื่องมือที่ทันสมัย มีการปรับปรุงพื้นที่โดยการตัดต้นไม้ลงเป็นจำนวนมาก เขตแดนของป่าชุมชนไม่แน่นอนจึงเป็นการง่ายต่อการบุกรุก การสร้างสิ่งสาธารณะในพื้นที่ป่าชุมชน เช่นสร้างสถานีอนามัย สระน้ำสาธารณะ ทำให้พื้นที่ป่าถูกทำลายลงเป็นจำนวนมากปัญหาที่เป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน อีกประการหนึ่งก็คือ การให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของทางราชการล่าช้า ไม่มีงบประมาณในการส่งเสริมการปลูกป่าเพิ่มเติม และขาดการติดตามผลอย่างเป็นระบบ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ของรัฐมีน้อย

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นนามธรรมของชาวอำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนรุ่นใหม่ที่ลดลงทำให้เกิดการลักลอบตัดต้นไม้ บุกรุกพื้นที่ของป่าชุมชนที่เป็นป่าคอนปู่ตา ป่าช้า หรือแม้แต่ป่าวัดป่า เพราะว่าคุณค่าของป่าบุญคุณโทษไม่สามารถพิสูจน์ได้ คนรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยเชื่อ ไม่เกรงกลัว จึงก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันที่ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว คนในวัยทำงานต้องอพยพไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ทำให้เกิดปัญหาในด้านความผูกพันกับสภาพท้องถิ่นในเรื่องป่าชุมชน การถ่ายทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน การเลี้ยงปู่ตา หรือการเลี้ยงบ้านจึงมีแต่คนเฒ่าคนแก่ เพราะไม่ใช่ประเพณีที่สำคัญเหมือนกับวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ที่มีวันหยุดหลายวัน

แนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นรูปธรรม ป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนมากเกือบทุกหมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นโดยผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนช่วยเหลือให้การอนุรักษ์ป่าชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมอื่น ๆ ได้แก่ การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าชุมชนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของป่าชุมชน การกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชนให้ชัดเจน การรณรงค์การปลูกป่าเพิ่มเติมจากหน่วยงานของรัฐ และผู้นำชุมชนนำปลูกป่าเพิ่มเติมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันต้นไม้แห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ตลอดจนการทอดผ้าป่าต้นไม้ การบวชต้นไม้ การเขียนข้อความการอนุรักษ์ป่าติดตามต้นไม้ในเขตป่าชุมชน การให้อำนาจการจัดการขององค์กรชุมชน และประชาชนในเขตอำเภออมลาคาไสย

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้ควบคุมดูแลการอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยชุมชนเองทำให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของป่าชุมชนของเขาเอง เพื่อการยังชีพ เพื่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อลูกหลานสืบต่อไปนับว่าได้ผลที่เป็นรูปธรรมหลายหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผศ.ดร.นันทน์ รัฐเขตต์ (2538 : 95) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการป่าชุมชน พบว่า การไม่แทรกแซงความเป็นอิสระของชุมชนในการจัดการทรัพยากรภายใต้กฎเกณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งจะนำมาสู่สำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากรอันจะนำไปสู่การป้องกันและรักษาทรัพยากรต่อไป

แนวทางการแก้ไขปัญหาคือการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นนามธรรม ได้แก่การสร้าง ความตระหนัก สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ทั้งด้านความเชื่อตามประเพณีที่สั่งสมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ความเชื่อในเรื่องผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในเรื่องของบาป บุญคุณโทษ การสร้างความศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน จะจำประจำหมู่บ้าน พระสงฆ์ เพื่อให้ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธา และร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ ส่งเสริมการปลูกป่าชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญยงค์ เกศเทศ (2536 : 7) และบริสุทธิ กระแสร์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า ความมีจิตสำนึกร่วมกันของชาวบ้าน ความเอาใจใส่ของพระสงฆ์และพระสงฆ์มีบทบาทของผู้นำในการอนุรักษ์ป่าไม้ จึงสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชน การมีบทบาทของผู้นำในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของบุคคลสำคัญในหมู่บ้านก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนควรมีการจัดทำเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับเขตแดนของพื้นที่ป่าชุมชนให้ชัดเจนแน่นอน และมีการปักเขตแดนให้ประชาชนในชุมชนนั้น ได้รับทราบทั่วกัน
2. หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้องค์กรชุมชนท้องถิ่น หรือคณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดให้มีคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้ครบทุกหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าชุมชนตั้งแต่ 30 ไร่ขึ้นไป

3. หน่วยงานของรัฐควรมีการส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน และสนับสนุนให้มีการประกวดการอนุรักษ์ป่าชุมชนรวมถึงการสร้างป่าชุมชนในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศด้วย

4. หน่วยงานประชาสัมพันธ์ของรัฐควรมีการประชาสัมพันธ์ สนับสนุน ยกย่องบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรที่มีผลการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชุมชน การปลูกป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ อย่างต่อเนื่องและจริงจัง

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารายกรณี ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการองค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน หรือหน่วยงานอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชุมชน
2. ควรมีการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรที่ได้จากชุมชนในการรักษาโรคและบำรุงสุขภาพ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เกตุณี จอมเกาะ. ป่าโคกคงเค็งกับวิถีชุมชน อำเภอนาคน จังหวัดมหาสารคาม.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540. อัดสำเนา.

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,สำนักงาน. การทดลองนำร่องการพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.

จริยา สีคือ. การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้านหนองไผ่ ตำบลหนองไผ่

อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, 2542.

จารุวรรณ ชรรณวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม

ออฟเซ็ท, 2538.

ฉลาดชาย รมิดานนท์. ป่าไม้กับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สมาคมสังฆศาสตร์แห่ง

ประเทศไทย, 2538.

ทองจันทร์ หอมเนตร. "ป่าชุมชนห้วยม่วง : กระบวนการพัฒนาขององค์กรท้องถิ่นบน

แนวทางการต่อรอยระหว่างรัฐกับราษฎร," วนศาสตร์ชุมชน. 6(3) : 21-25 ;

กรกฎาคม-กันยายน, 2536.

ธวัช ปุณโณทก. สารานุกรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ บริษัท

สยามเพรส แมนเนจเม้นท์ จำกัด, 2542.

_____. "ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน : ทศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง,

" ในทิศทางหมู่บ้านไทย". หน้า 40. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน, 2531.

ธานี ไชยรักษ์. เจตคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ ของประชาชนในเขตชนบท

จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย

มหาสารคาม, 2537. อัดสำเนา.

บริสุทธิ์ กระแสร์. บทบาทของวัดกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี

วัดบุญญานุสรณ์ และวัดป่าสุวรรณโณปมคุณ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี.

ปริญญาโท ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม, 2535. อัดสำเนา.

- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ตรีวิทยาสาสน์, 2535.
- บุญยงค์ เกษเทศ. "ป้าวัฒนธรรมอีสานและแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยชุมชน,"
ข่าววิจัยและพัฒนา. 7 (4) : 5-9 ; มกราคม-มีนาคม, 2536.
- บัญชา แก้วส่องและคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่อง ป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
กรณีศึกษาหมู่บ้านในป่าภูหลง อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.
- ประเวศ ละติ. "การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา," ใน เอกสารประกอบ การ
สัมมนาทางวิชาการเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารีทรงพระเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา. หน้า 21, 40-41.
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ประสิทธิ์ หาญชาญเลิศ. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่ชาวบ้านได้รับจากโครงการ
ป่าชุมชน จังหวัดมหาสารคาม. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537. ถัดสำเนา.
- พการัตน์ รัฐเขตต์. ประมวลป่าไม้ของไทย ปี พ.ศ. 2535-2538. ขอนแก่น : คณะ
เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538.
- แพรววิ ศรีโอบฐ์. ป่าบุ่งป่าทามในวิถีชีวิตของชาวบ้านโนนยาง ตำบลขาว อำเภอสกลภูมิ
จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2537. ถัดสำเนา.
- ภรณ์ ศิริโชติ และกุลธิดา ท้วมสุข. รูปแบบสื่อที่เหมาะสมกับการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนอำนวย อำเภอท่าคันโท จังหวัด
กาฬสินธุ์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2533.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. "ภูมิปัญญาชาวบ้านภูมิปัญญาทางการและสิ่งแวดล้อม," ทิศทางไท.
7 (6) : 31-34 ; พฤศจิกายน 2536.
- รณสิทธิ์ มณีไธย. การใช้ประโยชน์ป่าไม้ของราษฎรบ้านโนนศรีสวัสดิ์ ตำบลคงมูล อำเภอ
หนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.

- วรากรณ์ สุทธาทิพัฒน์. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎร ที่มีผลต่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ในเขตชุมชนบ้านคำขาม ตำบลคงมูล อำเภอหนองกุงศรี
จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2532. อุดลำนานา.
- วิบูลย์ จำรัสพันธุ์ และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น
ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.
- วีระ ภาคอุทัย. รายงานการวิจัยเรื่อง แผนการจัดการป่าจากเมืองล่าง. ขอนแก่น :
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2538.
- _____, กฤษณา กล้าณรงค์ และสุพรม มูลจุม. รายงานการวิจัยเรื่อง ป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีป่าดงมะไฟ จังหวัดยโสธร พ.ศ. 2536. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2535.
- เศกสรรค์ ชวงนิษฐ์. "บทบาทภูมิปัญญาชาวบ้าน ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาพื้นที่ป่า
สงวนแห่งชาติคงมูล," วารสารภูมิศาสตร์. 17 (3) : 9-14 ; พฤศจิกายน, 2536.
- ตัณญา ตัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- สุทัศน์ เคนสายทอง. รายงานป่าชุมชนหมู่บ้านหนองโพธิ์ ตำบลสำนักกระกร้อ อำเภอ
คำม่วน จังหวัดนครราชสีมา. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2535.
- เสรี พงศ์พิศ. ถิ่นสู่รากเหง้าทางเลือก และทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ : เทียนวรรณการพิมพ์ , 2529.
- อนงค์ พัฒนจักร. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้าน
หัวม่วง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น , 2535. อุดลำนานา.
- อนันต์ ลิขิตประเสริฐ. รายงานการวิจัยป่าชุมชน หมู่บ้านเสม็ด ตำบลป่าขัน กิ่งอำเภอ
พลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น , 2535.
- อุษณีย์ วัฒนพันธ์. ป่าไม้รอบตัวเรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ผู้รู้

แบบสัมภาษณ์ผู้รู้

เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภออมลาคะเส
จังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่.....ตำบล.....อำเภออมลาคะเส จังหวัดกาฬสินธุ์

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

การศึกษา.....

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

2.1 การอนุรักษ์ป่าชุมชนในชุมชนของท่านมีวิธีการใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 อะไรคือปัญหาสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชุมชนในชุมชนของท่าน ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ปัญหาป่าคอนปูนาคาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

รายละเอียด ข้อสัมภาษณ์	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ปัญหาป่าคอนปูนาคาที่เป็นรูปธรรม</u>					
1. คนรุ่นใหม่ไม่เข้าร่วมพิธีกรรมคอนปูนาคา					
2. ผู้อาวุโสไม่ถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับคอนปูนาคา					
3. จะจำไม่ถ่ายทอดคาถาอาคมในการสวดพิธีต่าง ๆ ให้คนรุ่นใหม่					
4. มีการสร้างสิ่งสาธารณณะในเขตคอนปูนาคา					
5. คอนปูนาคามีเขตแดนไม่ชัดเจนทำให้มีการบุกรุกที่คอนปูนาคา					
<u>ปัญหาป่าคอนปูนาคาที่เป็นนามธรรม</u>					
1. คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อเรื่องผีคอนปูนาคามีจริง					
2. จะจำไม่มีบทบาทสำคัญทำให้คนรุ่นใหม่ขาดความศรัทธาต่อผีปูนาคา					
3. ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าคอนปูนาคา					
คนรุ่นใหม่ไม่สนใจคาถาอาคมและความเชื่อเกี่ยวกับผีปูนาคา					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

แนวทางการแก้ไขปัญหาลำคองปูตาที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

รายละเอียด ข้อสังเกต	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>แนวทางการแก้ไขปัญหาลำคองปูตาที่เป็นรูปธรรม</u>					
1. ผู้นำชุมชน จะเจ้า และพระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ลำคองปูตา					
2. ครูต้องเป็นผู้นำให้นักเรียนรู้จักความสำคัญของลำคองปูตา					
3. แต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษาลำคองปูตา					
4. ขอบริจาคเงินเพื่อซื้อที่คองปูตาเพิ่ม					
5. กำหนดเขตพื้นที่ลำคองปูตาให้ชัดเจน					
<u>แนวทางการแก้ไขปัญหาลำคองปูตาที่เป็นนามธรรม</u>					
1. ผู้นำชุมชนต้องปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีปูตาให้ทุกคนในชุมชนได้ตระหนักถึง					
2. จะเจ้าควรถ่ายทอดคาถาอาคมให้กับคนรุ่นใหม่					
3. จะเจ้าต้องปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเชื่อถือและปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีให้กับคนรุ่นใหม่					
4. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้ทุกคนในชุมชน					
ปลูกฝังความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของผีปูตาให้กับทุกคนในชุมชน					

ปัญหาป่าช้าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

รายละเอียด ข้อสังเกต	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ปัญหาป่าช้าที่เป็นรูปธรรม					
1. ชาวบ้านขยายเขตที่ทำการเกษตรเข้าไปในเขตป่าช้า					
2. ชาวบ้านนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในเขตป่าช้า					
3. ชาวบ้านตัดต้นไม้ในป่าช้ามาทำฟืน และเผาถ่าน					
4. เขตแดนพื้นที่ป่าช้าไม่ชัดเจน					
5. ชาวบ้านเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ในเขตป่าช้า					
ปัญหาป่าช้าที่เป็นนามธรรม					
1. ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีลดลง					
2. ผู้นำชุมชนไม่สนใจในการอนุรักษ์ป่าช้า					
3. ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าช้าและไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า					
4. ผู้อาวุโสในชุมชนไม่ปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีให้กับคนรุ่นใหม่จึงทำให้คนเหล่านี้ไม่เห็นความสำคัญของป่าช้า					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

แนวทางการแก้ไขปัญหাপ่าช้าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

รายละเอียด ข้อสังเกต	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
แนวทางการแก้ไขปัญหাপ่าช้าที่เป็นรูปธรรม					
1. กำหนดขอบเขตพื้นที่ป่าช้าให้ชัดเจน แน่นอน					
2. ปกป้องป่าเพิ่มเติมในบริเวณที่ว่างในป่าช้า					
3. แต่งตั้งคณะกรรมการและกฎของชุมชน ในการดูแลรักษาป่าช้า					
4. กำหนดพื้นที่ใช้สอยประโยชน์ร่วมกัน ของชาวบ้านให้ชัดเจน					
แนวทางการแก้ไขปัญหাপ่าช้าที่เป็น นามธรรม					
1. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและต้นไม้ ในป่าช้าให้กับทุกคนในชุมชน					
2. ถ่ายทอดวัฒนธรรมและชี้ให้เห็นถึงความ สำคัญของป่าช้าให้กับคนรุ่นใหม่					
3. ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชนควรมีบทบาทใน การเป็นผู้นำในการอนุรักษ์					
4. พลังองค์กรในชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

ปัญหาป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

รายละเอียด ข้อสังเกต	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>ปัญหาป่าวัดป่าที่เป็นรูปธรรม</u>					
1. มีการสร้างถาวรวัตถุภายในวัดมากเกินไป					
2. การขยายพื้นที่ทำกินของชาวบ้านเข้าไปในเขตวัดป่า					
3. ขาดพระสงฆ์ดูแลวัดป่า					
4. พระสงฆ์และผู้นำชุมชนไม่เป็นผู้ดำเนินการอนุรักษ์ป่าวัดป่า					
5. เขตธรณีสงฆ์ของวัดป่าไม่ชัดเจนแน่นอน					
<u>ปัญหาป่าวัดป่าที่เป็นนามธรรม</u>					
1. ชาวบ้านไม่เชื่อในเรื่องบาปจากการตัดต้นไม้ในป่าวัดป่า					
2. ขาดความร่วมมือระหว่างพระในวัดป่ากับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า					
3. ชาวบ้านขาดความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสวัดป่า					
4. ไม่มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าวัดป่า					
5. ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของป่าวัดป่า					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

ภาคผนวก ก
รายนามผู้รู้ผู้ให้สัมภาษณ์

- นายเคน ภูมิศรีสม อายุ 62 ปี จะจำหมู่บ้าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 6 ตำบลโคกสมบูรณ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2544 .
- นายกมล พลสมโภชน์ อายุ 61 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 4 ตำบลโคกสมบูรณ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2544 .
- นายชวัลย์ บุทธิทัภย์ อายุ 62 ปี ผู้นำชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 6 ตำบลเจ้าท่า อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2544 .
- นายกอง อรุณชัย อายุ 64 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ 7 ตำบล อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2544 .
- นายเคน กมลอินทร์ อายุ 73 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 56 หมู่ 16 ตำบลคงลิ่ง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2544 .
- นายสัมพันธ์ อรุณมาส อายุ 80 ปี ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 65 หมู่ 1 ตำบลคงลิ่ง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2544 .
- นายภิรมย์ รัตนมาศ อายุ 63 ปี จะจำหมู่บ้าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36 หมู่ 1 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2544 .
- นางทองศรี กล้าวิจารณ์ อายุ 72 ปี ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายไลอ่อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 83 หมู่ 1 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2544 .

- นายเจริญ โพนสนิท อายุ 62 ปี อดีตผู้นำชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ 12 ตำบลโพนงาม
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2544 .
- นายประภัศ แสณศิลา อายุ 64 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 10 ตำบลโพนงาม
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2544 .
- นายสมหวัง อุปรี อายุ 62 ปี กรรมการอาสาสมัครพิทักษ์ป่ากุดน้ำใส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ 7 ตำบลหลักเมือง
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2544 .
- นายสมศรี ปัญญา อายุ 74 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ หมู่ 4 ตำบลหลักเมือง
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2544 .
- นายดี คำศิริ อายุ 67 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ หมู่ ตำบลธัญญา
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2544 .
- นายดี คำศิริ อายุ 67 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ หมู่ ตำบลธัญญา
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2544 .
- นายบุญมา นาสมวา อายุ 64 ปี อดีตกำนัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 7 ตำบลกมลาไสย
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2544 .
- นายเหล่า กุดถวิล อายุ 76 ปี ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์,
 นายไลฮ้อน มาลา เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 7 ตำบลกมลาไสย
 อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2544 .

ภาคผนวก ง

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญประเมินและตรวจสอบเครื่องมือ

9 หมู่ 11 ต.ลาดพัฒนา อ.เมือง

จ. มหาสารคาม 44000

29 พฤษภาคม 2545

เรื่อง ตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัย

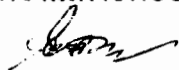
เรียน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สปอ.กมลาไสย

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้กับงานวิจัย
2. คำโครงการงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์
ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

ด้วยข้าพเจ้านายไลอ้อน มาลา ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูง
นาเชือกราษฎร์บำรุง ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการสภာวัฒนธรรม
แห่งชาติปีงบประมาณ 2544 ทำการวิจัยเรื่อง เรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการ
อนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” และได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้
เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัยแล้วนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าได้ดำเนินการวิจัยคือ
นำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยได้สัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน
16 ท่าน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์
กลุ่มตัวอย่างต่อไป จึงได้ส่งเครื่องมือดังกล่าวข้างต้นมาให้ท่านได้กรุณาประเมินผลความ
เที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ตรวจสอบแล้วกรุณาโปรดส่งคืนข้าพเจ้า
ภายในวันที่ 5 มิถุนายน 2545 จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง เพื่อว่าจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและ โปรดพิจารณาตรวจสอบ

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายไลอ้อน มาลา)

อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง

9 หมู่ 11 ต.ลาดพัฒนา อ.เมือง

จ. มหาสารคาม 44000

29 พฤษภาคม 2545

เรื่อง ตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัย

เรียน อาจารย์นงลักษณ์ ขุนทวี

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้กับงานวิจัย
2. คำโครงงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

ด้วยข้าพเจ้า นายไลอ้อน มาลา ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการสภาวินยกรรมแห่งชาติปีงบประมาณ 2544 ทำการวิจัยเรื่อง เรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” และได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัยแล้วนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าได้ดำเนินการวิจัยคือนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยได้สัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน 16 ท่าน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างต่อไป จึงได้ส่งเครื่องมือดังกล่าวข้างต้นมาให้ท่านได้กรุณาประเมินผลความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ตรวจสอบแล้วกรุณาโปรดส่งคืนข้าพเจ้าภายในวันที่ 5 มิถุนายน 2545 จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง เพื่อว่าจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาตรวจสอบ

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายไลอ้อน มาลา)

อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง

9 หมู่ 11 ต.ลาดพัฒนา อ.เมือง
จ. มหาสารคาม 44000

29 พฤษภาคม 2545

เรื่อง ตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัย

เรียน อาจารย์เพลินพิศ เจริญไชย

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้กับงานวิจัย
2. คำโครงงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

ด้วยข้าพเจ้า นายไอล้อน มาลา ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการสภาวินยชนรรมแห่งชาตปีงบประมาณ 2544 ทำการวิจัยเรื่อง เรื่อง “การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” และได้เรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือสำหรับงานวิจัยแล้วนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าได้ดำเนินการวิจัยคือนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยได้สัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน 16 ท่าน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างต่อไป จึงได้ส่งเครื่องมือดังกล่าวข้างต้นมาให้ท่านได้กรุณาประเมินผลความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง ตรวจสอบ แล้วกรุณาโปรดส่งคืนข้าพเจ้าภายในวันที่ 5 มิถุนายน 2545 จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง เพื่อว่าจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและ โปรดพิจารณาตรวจสอบ

ด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายไอล้อน มาลา)

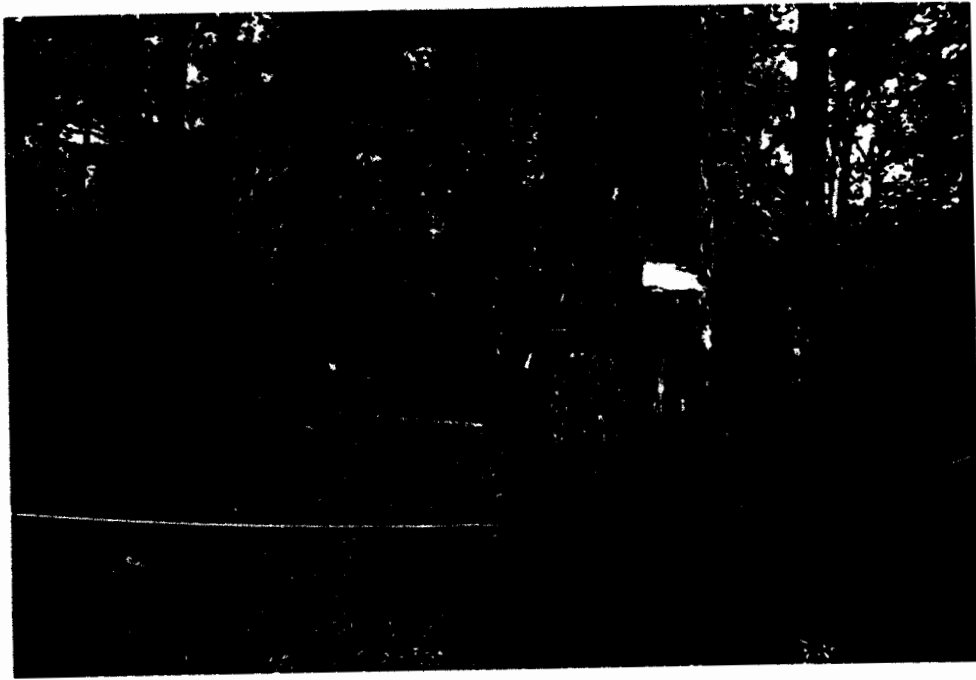
อาจารย์ 2 ระดับ 6 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง

ภาคผนวก จ

ภาพประกอบ ป่าชุมชนของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

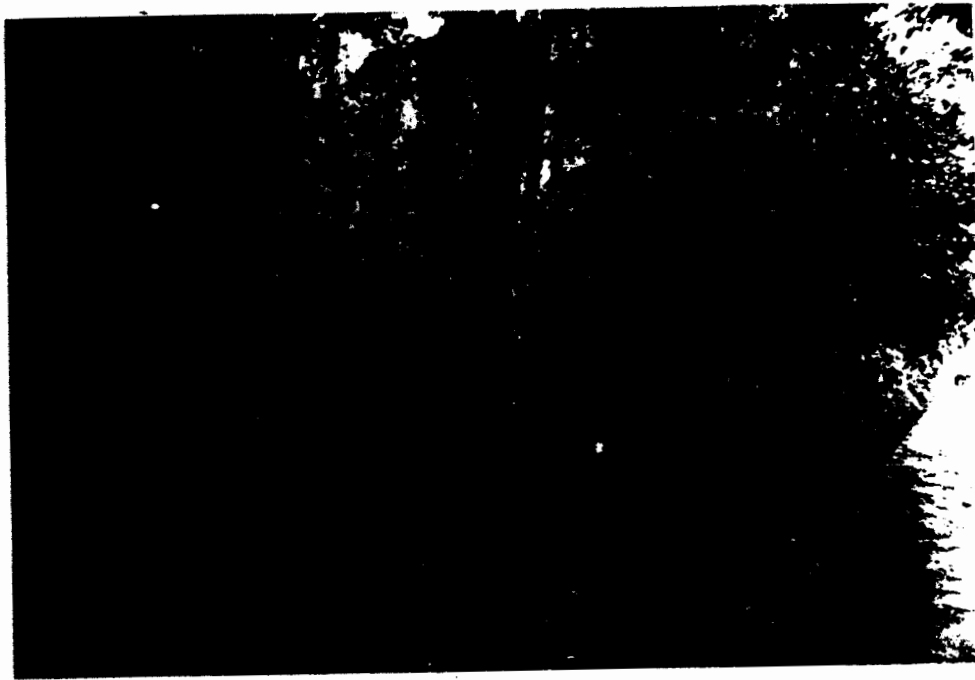
ภาพประกอบ 1 ป่าชุมชนในเขตอำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
ส่วนใหญ่จะเป็นป่าที่มีต้นยางนาอายุหลายร้อยปี

ภาพประกอบ 2 การบวชต้นไม้ พิธีกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
ของชาวอำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพประกอบ 3 ป่าชุมชนบริเวณใกล้กับแม่น้ำชี ในเขตตำบลเจ้าท่าอำเภอกมลาไสย
จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพประกอบ 4 ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนของชาวบ้านเนื่องจากไม่มีเขตแดนที่ชัดเจน

ภาพประกอบ 5 การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในเขตป่าชุมชน

ภาพประกอบ 6 ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อสร้างถนน หรือสิ่งสาธารณประโยชน์

ภาพประกอบ 7 การบุกรุกที่ทำกินของชาวบ้านในเขตป่าชุมชน